

Justitieutskottets betänkande 2019/20:JuU30

Unga lagöverträdare

Sammanfattning

Utskottet föreslår fem tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden om unga lagöverträdare som bl.a. rör frågor om brottsförebyggande arbete, handläggning av brott som begås av unga, straffmätning och påföljder:

- Det bör införas en möjlighet att förordna ett målsägandebiträde vid brott som begåtts av barn under 15 år.
- Det bör inrättas särskilda ungdomsdomstolar.
- Straffrabatten för unga lagöverträdare mellan 18 och 21 år bör avskaffas vid återfall i brott.
- En särskild enhet inom Kriminalvården bör ta över ansvaret för unga som begår grova brott.
- Regeringen bör snarast återkomma med ett lagförslag om nya ungdomspåföljder.

I dessa delar finns sex reservationer (S, MP), (S, C, V, MP), (M, SD, KD), (V), (S, V, L, MP) och (S, C, V, MP).

Utskottet föreslår att övriga motionsyrkanden om unga lagöverträdare avslås, i första hand med hänvisning till pågående utredningar och arbeten.

I betänkandet finns totalt 21 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP). Betänkandet innehåller också ett särskilt yttrande (KD).

Behandlade förslag

Cirka 50 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2019/20.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	7
Utskottets överväganden.....	8
Brottsförebyggande arbete.....	8
Handläggningen av brott som begås av unga.....	20
Straffmätning.....	30
Påföljder.....	36
Motioner som bereds förenklat.....	45
Reservationer.....	46
1. Brottsförebyggande åtgärder för unga, punkt 1 (M).....	46
2. Sociala insatsgrupper, punkt 2 (M, KD).....	46
3. Sociala insatsgrupper, punkt 2 (V).....	47
4. Sociala insatsgrupper, punkt 2 (L).....	48
5. Utvärdering av sekretessbestämmelse, punkt 3 (M, KD, L).....	49
6. Drogtester av barn under 15 år, punkt 4 (SD).....	50
7. Utredning av brott som begåtts av barn under 15 år, punkt 5 (SD).....	50
8. Utredning av brott som begåtts av barn under 15 år, punkt 5 (C).....	51
9. Utredning av brott som begåtts av barn under 15 år, punkt 5 (L).....	51
10. Snabbare lagföring, punkt 6 (C).....	52
11. Övervakning och andra tvångsmedel, punkt 7 (M, SD).....	53
12. Målsägandeбитräde vid brott som begåtts av barn under 15 år, punkt 8 (S, MP).....	53
13. Rätten till offentlig försvarare, punkt 9 (L).....	54
14. Ungdomsdomstolar, punkt 10 (S, C, V, MP).....	54
15. Sänkt straffmyndighetsålder, punkt 11 (M, SD).....	55
16. Döma unga lagöverträdare som vuxna i vissa fall, punkt 12 (SD).....	55
17. Straffrabatten för unga lagöverträdare mellan 18 och 21 år, punkt 14 (M, SD, KD).....	56
18. Straffrabatten för unga lagöverträdare mellan 18 och 21 år, punkt 14 (V).....	57
19. Organisatoriskt ansvar för unga lagöverträdare, punkt 16 (S, V, L, MP).....	58
20. Nya ungdomspåföljder, punkt 17 (S, C, V, MP).....	58
21. Effektivare tillämpning av påföljder, punkt 18 (M, SD).....	59
Särskilda yttranden.....	60
Motioner som bereds förenklat, punkt 20 (KD).....	60
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	61
Motioner från allmänna motionstiden 2019/20.....	61
<i>Bilaga 2</i>	
Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet.....	67

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Brottsförebyggande arbete

1. Brottsförebyggande åtgärder för unga

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:1113 av Leila Ali-Elmi (MP) yrkande 3,
2019/20:1999 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Elisabeth
Björnsdotter Rahm (båda M) yrkandena 1 och 2 samt
2019/20:3062 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 10.

Reservation 1 (M)

2. Sociala insatsgrupper

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2147 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 5,
2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 10 och
2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6.

Reservation 2 (M, KD)

Reservation 3 (V)

Reservation 4 (L)

3. Utvärdering av sekretessbestämmelse

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2478 av Margareta Cederfelt (M) yrkande 1,
2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 30,
2019/20:2928 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 17 och
2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 7.

Reservation 5 (M, KD, L)

4. Drogtester av barn under 15 år

Riksdagen avslår motion

2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 4.

Reservation 6 (SD)

Handläggningen av brott som begås av unga

5. Utredning av brott som begåtts av barn under 15 år

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5,
2019/20:1433 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S),
2019/20:2246 av Louise Meijer (M) yrkande 1,
2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11 och
2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 23.

Reservation 7 (SD)

Reservation 8 (C)

Reservation 9 (L)

6. Snabbare lagföring

Riksdagen avslår motion

2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 14.

Reservation 10 (C)

7. Övervakning och andra tvångsmedel

Riksdagen avslår motion

2019/20:2828 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 47.

Reservation 11 (M, SD)

8. Målsägandebiträde vid brott som begåtts av barn under 15 år

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om målsägandebiträde vid brott som begåtts av barn under 15 år och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1,

2019/20:2246 av Louise Meijer (M) yrkande 2 och

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17 och

bifaller delvis motion

2019/20:2823 av Roger Haddad (L).

Reservation 12 (S, MP)

9. Rätten till offentlig försvarare

Riksdagen avslår motion

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 16.

Reservation 13 (L)

10. Ungdomsdomstolar

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att inrätta särskilda ungdomsdomstolar och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:2928 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 16 och

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Reservation 14 (S, C, V, MP)

Straffmätning

11. Sänkt straffmyndighetsålder

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 1,

2019/20:2398 av Erik Ottoson (M) yrkande 1,

2019/20:2894 av Borianana Åberg (M) och
2019/20:3096 av Noria Manouchi (M).

Reservation 15 (M, SD)

12. Döma unga lagöverträdare som vuxna i vissa fall

Riksdagen avslår motion

2019/20:543 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 3.

Reservation 16 (SD)

13. Straffrabatten för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år

Riksdagen avslår motion

2019/20:543 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 2.2.

14. Straffrabatten för unga lagöverträdare mellan 18 och 21 år

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att avskaffa straffrabatten för unga lagöverträdare mellan 18 och 21 år vid återfall i brott och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 14 och

2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 21 och

bifaller delvis motionerna

2019/20:543 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 2.1,

2019/20:787 av Robert Stenkvis (SD),

2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 4 och

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1.

Reservation 17 (M, SD, KD)

Reservation 18 (V)

15. Preskriptionstiden för mord

Riksdagen avslår motion

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 15.

Påföljder

16. Organisatoriskt ansvar för unga lagöverträdare

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:2828 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 44,

2019/20:2928 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 14,

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2 och

2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 17.

Reservation 19 (S, V, L, MP)

17. Nya ungdomspåföljder

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om nya ungdomspåföljder och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 6,

2019/20:2729 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 5 och

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkandena 12 och 13.

Reservation 20 (S, C, V, MP)

18. Effektivare tillämpning av påföljder

Riksdagen avslår motion

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 3.

Reservation 21 (M, SD)

19. Föräldrars medverkan i socialförvaltningens åtgärder gentemot unga lagöverträdare

Riksdagen avslår motion

2019/20:2398 av Erik Ottoson (M) yrkandena 2 och 3.

Förenklad beredning

20. Motioner som bereds förenklad

Riksdagen avslår de motionsyrkanden som finns upptagna under denna punkt i utskottets förteckning över avstyrkta motionsyrkanden.

Stockholm den 18 februari 2020

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Ingemar Kihlström (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Magdalena Schröder (M), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Johan Pehrson (L), Bo Broman (SD), Rasmus Ling (MP) och Mattias Ingeson (KD).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet ca 50 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2019/20. De behandlade yrkandena rör unga lagöverträdare och tar bl.a. upp frågor om brottsförebyggande arbete, handläggningen av brott som begås av unga, straffmätning och påföljder. Motionsyrkandena finns i bilaga 1. Tre av yrkandena behandlas förenklat eftersom riksdagen har behandlat samma eller i huvudsak samma frågor tidigare under valperioden. Dessa yrkanden finns i bilaga 2.

Utskottets överväganden

Brottsförebyggande arbete

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om brottsförebyggande åtgärder för unga, t.ex. när det gäller sociala insatsgrupper, utvärdering av en sekretessbestämmelse och drogtester av barn under 15 år.

Jämför reservation 1 (M), 2 (M, KD), 3 (V), 4 (L), 5 (M, KD, L) och 6 (SD).

Motionerna

Brottsförebyggande åtgärder för unga

I kommittémotion 2019/20:3062 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 10 begärs att en utredare ska få i uppdrag att ge förslag till lämpliga brottsförebyggande åtgärder och anpassat verkställighetsinnehåll för den nya grupp unga vuxna från socialt utsatta områden som allt oftare förekommer på de svenska anstalterna. I uppdraget ska ligga att beakta erfarenheter i andra länder

Leila Ali-Elmi (MP) efterfrågar i motion 2019/20:1133 yrkande 3 förstärkt stöd till unga som vill lämna destruktiva grupper och sammanhang.

I motion 2019/20:1999 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Elisabeth Björnsdotter Rahm (båda M) yrkande 1 begärs åtgärder för att motverka ungdomsbrottsligheten. Bland annat efterfrågas tidiga förebyggande insatser för att unga från utsatta förhållanden inte ska söka sig till kriminella grupperingar. Vidare anför motionärerna att det krävs tidiga förebyggande insatser och polisarbete som bedrivs systematisk och strategiskt för att hindra barn och unga från att hamna i gängkriminalitet (yrkande 2).

Sociala insatsgrupper

Jonas Sjöstedt m.fl. (V) anför i partimotion 2019/20:2147 yrkande 5 att regeringen bör ta initiativ till att inrätta sociala insatsgrupper i syfte att minska skjutningar, dödligt våld och gängkriminalitet.

I kommittémotion 2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 10 efterfrågas en ökad användning av sociala insatsgrupper. Målgruppen för de sociala insatsgrupperna bör, enligt motionärerna, även vara ungdomar som inte fyllt 15 år. Vidare anför de sociala insatsgrupper i större omfattning bör användas för att samordna insatser för unga vuxna i åldern 20–29 år.

I kommittémotion 2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6 anför motionärerna att de vill inrätta fler och effektivare sociala insatsgrupper för att socialtjänst, skola och polis i samverkan ska kunna hjälpa unga att sluta

begå brott och samtidigt säkerställa att arbetsformen kontinuerligt ses över och förbättras enligt de analyser och studier som gjorts.

Utvärdering av sekretessbestämmelsen

I kommittémotion 2019/20:2928 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 17 och i kommittémotion 2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 7 efterfrågar motionärerna en utvärdering av den sekretessbrytande bestämmelse som infördes 2013 för att säkerställa att information om unga kan delas mellan polis och socialtjänst inom ramen för myndigheternas arbete med att förhindra ungdomsbrottlighet. Ett liknande yrkande framställs i motion 2019/20:2478 av Margareta Cederfelt (M) yrkande 1.

Andreas Carlson m.fl. (KD) anför i kommittémotion 2019/20:2728 yrkande 30 att de vill reformera och förtydliga den befintliga sekretesslagstiftningen så att samarbetet mellan de olika aktörer som möter ungdomar i riskmiljöer kan underlättas. Vidare vill motionärerna att en utredning tillsätts som möjliggör att skola och socialtjänst är skyldiga att bryta sekretessen kring en enskild om polisen begär det även om straffvärdet för det aktuella brottet inte uppgår till ett års fängelse.

Drogtest av barn under 15 år

I kommittémotion 2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 4 efterfrågas ett förtydligande av lagen som reglerar polisens möjligheter att drogtesta barn under 15 år. Enligt motionärerna har inte polisen nyttjat möjligheten att drogtesta barn under 15 år särskilt ofta eftersom lagen har varit otydlig i sin utformning. Motionärerna ser utökade drogtestar av unga som en viktig insats för att förebygga att unga begår brott.

Bakgrund

Brottsförebyggande åtgärder för unga

Tillsammans mot brott – ett nationellt brottsförebyggande program

Regeringen överlämnade i mars 2017 skrivelsen Tillsammans mot brott – ett nationellt brottsförebyggande program (skr. 2016/17:126) till riksdagen. I skrivelsen presenterade regeringen ett nationellt brottsförebyggande program som syftar till att skapa förutsättningar för ett strukturerat och långsiktigt brottsförebyggande arbete i hela samhället. Programmet ska också bidra till att stimulera och entusiasmera fler berörda aktörer att vidta brottsförebyggande åtgärder och att utveckla samverkan, såväl på nationell som på regional och lokal nivå. Det riktar sig till en bred målgrupp såsom myndigheter, regioner, kommuner, näringslivet och det civila samhällets organisationer.

När det gäller unga lagöverträdare framgår det bl.a. att regeringen ska verka för

- att föräldrar och andra vuxna som är betydelsefulla för barn och unga som är i riskzonen för att hamna i kriminalitet involveras och får stöd och hjälp inom ramen för de identifierade brottsförebyggande aktörernas arbete
- att skolor och huvudmän inom skolväsendet utvecklar sitt förebyggande arbete mot mobbning, diskriminering och annan kränkande behandling och sitt arbete med att skapa trygga skolmiljöer
- att sociala insatsgrupper eller motsvarande individuellt riktad samverkan utvecklas till stöd för unga som har begått brott
- att arbetet med att minska tillgången till alkohol och droger ges fortsatt hög prioritet
- att insatserna för att individer ska lämna kriminella eller extremistiska grupperingar utvecklas
- att det utvecklas fler insatser mot våldsutövare på nationell och lokal nivå
- att insatserna för att motverka återfall i brott utvecklas och förstärks.

Enligt regeringen bör ett ungdomsperspektiv alltid finnas med i planering, genomförande och uppföljning av brottsförebyggande insatser som rör unga. Det handlar om att ta beslut utifrån kunskap om ungas levnadsvillkor, om att betrakta ungdomar som en mångfald av individer och om att inkludera unga i beslutsprocessen.

Regeringen konstaterade också att situationen i socialt utsatta områden kräver särskild uppmärksamhet.

Utskottet delade regeringens uppfattning att det behövs ett effektivt brottsförebyggande arbete för att minska brottsligheten och öka tryggheten i samhället (bet. 2016/17:JuU15). Det fanns enligt utskottet också ett behov av att utveckla samhällets insatser för att förebygga brott, inte bara hos rättsväsendet utan även hos andra berörda aktörer. Utskottet såg därför positivt på att regeringen lade fram ett brett nationellt brottsförebyggande program. Detta skapar bättre förutsättningar för ett strukturerat och långsiktigt brottsförebyggande arbete.

Brottsförebyggande rådets rapport om insatser mot brott och otrygghet i socialt utsatta områden

Regeringen gav Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att kartlägga åtgärder för att förebygga och motverka brottslighet och öka tryggheten i socialt utsatta områden. På grundval av detta skulle Brå identifiera framgångsfaktorer och fungerande metoder och arbetssätt för att förebygga och beivra brottslighet i socialt utsatta områden, öka tryggheten och stärka relationen mellan befolkningen och rättsväsendet, liksom mellan befolkningen och övriga myndigheter och aktörer som medverkar i det brottsförebyggande arbetet.

Brå publicerade i november 2016 rapporten *Insatser mot brott och otrygghet i socialt utsatta områden – en kunskapsöversikt* (rapport 2016:20). I rapporten konstaterar Brå att en stor del av den brottslighet som förekommer i socialt utsatta områden begås av ungdomar. Ungdomar som begår brott är också rekryteringsbasen för dem som fastnar i kriminalitet. För att långsiktigt

kunna minska brottsligheten är därför åtgärder riktade mot barn och unga av stor vikt. Det handlar då om insatser på flera olika nivåer. Det rör sig om generella insatser inom t.ex. förskolan och skolan, om insatser som är direkt riktade mot barn och unga som är i riskzonen för att hamna och fastna i kriminalitet och om insatser för unga som ägnar sig åt brott.

Brottsförebyggande rådets rapport om det brottsförebyggande arbetet i Sverige

I mars 2019 överlämnade Brå den tredje årsrapporten för det brottsförebyggande arbetet i Sverige till regeringen (Det brottsförebyggande arbetet i Sverige, Nuläge och utvecklingsbehov 2019). Syftet är att beskriva det brottsförebyggande arbetet lokalt, regionalt och nationellt samt att sammanfatta slutsatser och utvecklingsbehov.

När det gäller det brottsförebyggande arbetet på nationell nivå för unga lyfter Brå bl.a. fram att Socialstyrelsen på uppdrag av regeringen har genomfört och publicerat en pilotstudie om vård och behandling till barn och unga som lagförts för brott (Socialstyrelsen, 2018-3-22) som undersöker socialtjänstens insatser till barn och unga som lagförts för narkotikabrott. Till följd av pilotstudien föreslår Socialstyrelsen forskning i form av två delstudier. Den första inriktar sig på att identifiera vilka tidiga insatser som motverkar missbruk och förebygger kriminalitet. Den andra studien ska studera de modeller som tillämpas för att uppmärksamma barn och unga i ett utvecklingsfokuserat perspektiv.

Vidare framgår det av rapporten att regeringen i januari 2018 beslutade att Socialstyrelsen ska fortsätta med stödet inom den sociala barn- och ungdomsvården till kommunerna, genom att tillföra 360 miljoner kronor samt 100 miljoner kronor till kommunerna för att öka kompetensen om psykisk ohälsa hos de barn och unga som socialtjänsten kommer i kontakt med. Målsättningen är att dessa förebyggande insatser ska få färre unga att hamna i utsatta situationer, kriminalitet eller missbruk. Regeringen beslutade också att Socialstyrelsen, tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), numera Sveriges kommuner och regioner (SKR), och civilsamhället, ska sprida kunskap inom barn- och ungdomsvård. Samtliga satsningar ska pågå till 2020.

Brå genomförde också ett nationellt rådslag 2018 med anledning av myndighetens regeringsuppdrag att skapa en nationell nätverksstruktur för brottsförebyggande arbete. De tjugofyra nationella aktörer som omnämns i det brottsförebyggande programmet Tillsammans mot brott var inbjudna att delta i rådslaget, och de framhöll vikten av gemensamma kommunikations- och implementeringsinsatser. Rådslaget tydliggjorde att nationella nätverk behövs för att stärka det brottsförebyggande arbetet med bl.a. nya nätverk för att exempelvis hindra unga från att utveckla en kriminell livsstil.

Kriminalvårdens Projekt Unga

Kriminalvården fick 2013 i uppdrag av regeringen att intensifiera och utveckla det återfallsförebyggande arbetet med unga människor i kriminalvård.

Uppdraget sträckte sig fram till 2016. Myndigheten startade Projekt Unga och tillsatte bl.a. en nationell samordnare. Syftet med projektet var att unga efter verkställigheten skulle vara bättre rustade för ett liv utan kriminalitet och missbruk. Satsningen omfattade ett aktivt motivationsarbete för att förmå den unge att ändra livsstil, men också insatser som handlade om arbete, försörjning och samverkan. Uppdraget slutredovisades till regeringen den 30 mars 2017.

Genom regeringssatsningen införde Kriminalvården små resursstarka ungdomsavdelningar och fler ungdomsplatser, vilket skapade strukturer för att unga klienter skulle nås av en kombination av olika slags insatser och öka möjligheterna till frigivningsförberedelser. Vidare såg Kriminalvården en tydlig positiv effekt i att fler ungdomar påbörjade eller fortsatte med studier under sin verkställighet, och de förstärkta insatserna medförde nationella förutsättningar för unga att få samma stöd oavsett typ av verkställighet.

Regeringsuppdraget med satsningen på unga i kriminalvård gav Kriminalvården en plattform för att fortsätta med utvecklingsarbete, även om myndigheten menar att målgruppen behöver fortsatt fokus. Sammanfattningsvis bedömde Kriminalvården att regeringsuppdragets möjligheter till insatser gav många klienter bättre förutsättningar att leva ett liv utan våld och kriminalitet (Kriminalvården, slutredovisning, dnr. 2013-13962/13963).

Statens institutionsstyrelse (Sis) har, i samverkan med Kriminalvården, prövat behandlingsprogrammet Puls på två ungdomshem under 2018. Puls är en akronym som står för problemlösning, umgänge, livsmål och självkontroll. Behandlingsprogrammet har använts inom Kriminalvården sedan 2012 och är ett kbt-program med social inlärningsteori som grund. Hos Kriminalvården riktar sig programmet till personer med våldsproblematik och till unga på särskilda ungdomsavdelningar på anstalt (Sis och Kriminalvårdens webbplatser december 2019).

Bättre anpassade frivårdsinsatser för unga gängkriminella

Regeringen beslutade den 14 mars 2019 om propositionen Förstärkta återfallsförebyggande åtgärder vid villkorlig frigivning (prop. 2018/19:77). Förslagen i propositionen innebär att Kriminalvården ska få utökade möjligheter och verktyg att motverka återfall i brottslighet bl.a. genom att utöka möjligheten att föreskriva villkor om vad som ska gälla efter den villkorliga frigivningen och genom att utvidga möjligheten att förverka villkorligt medgiven frihet på grund av misskötsamhet under den villkorliga frigivningen. Kriminalvården ska vidare kunna fatta beslut om elektronisk övervakning av den frigivne för att kontrollera att en föreskrift följs. Lagändringarna börjar gälla den 1 juli 2020 (bet. 2018/19:JuU25, rskr. 2018/19:228).

Sociala insatsgrupper

Sociala insatsgrupper är en form av myndighetsöverskridande samverkan för att förebygga att unga fastnar i kriminalitet. Inom dessa grupper samarbetar

socialtjänsten med Polismyndigheten och andra berörda myndigheter på kommunal nivå för att hjälpa unga som riskerar att bli kriminella. Syftet är att på individnivå göra det möjligt att samordna hjälp och stöd från berörda myndigheter och övriga aktörer under ledning av socialtjänsten. Informationsutbytet mellan aktörerna möjliggörs till stor del genom samtycke från den enskilde (Polismyndigheten, Nationella riktlinjer, Polisens arbete i sociala insatsgrupper, 2014, s. 4 f.).

I arbetet med sociala insatsgrupper finns inte någon åldersbegränsning, men i det underlag för insatserna som polisen har tagit fram anges bl.a. att arbetsmetoden ska användas för ungdomar och unga vuxna som begår brott. Det är socialtjänsten som avgör vilka unga som ska ingå i en social insatsgrupp utifrån informationen som den själv har om de unga och utifrån information som den får från andra myndigheter och aktörer. Det överlämnas åt de lokala sociala insatsgrupperna att besluta om ungdomar och unga vuxna som definieras som avhoppare kan ingå i arbetet. I riktlinjerna anges vidare att det är viktigt att ha rutiner för att hjälpa och stödja dem som vill lämna en kriminell livsstil. Om det visar sig att detta arbete kan utföras inom ramen för sociala insatsgrupper anses arbetsmetoden som tillämplig (Sociala insatsgrupper – vad är det? Rikspolisstyrelsen, 2014, s. 3 f.).

I september 2014 fick Socialstyrelsen regeringens uppdrag att utvärdera arbetet med sociala insatsgrupper (Ju2014/5328/PO). I en delredovisning i februari 2016 gör Socialstyrelsen en övergripande analys som visar att socialtjänstens organisering av stöd till ungdomar med en kriminell livsstil varierar. Det finns både kommuner och stadsdelar som i sitt arbete använder någon samarbetsform, som arbetet med sociala insatsgrupper är ett exempel på, och det finns också de som inte gör det. Samtidigt som sociala insatsgrupper betraktas som ett specifikt arbetssätt utförs arbetet också inom ramen för denna samverkansform på olika sätt på lokal nivå. En annan iakttagelse är att målgruppen (ungdomar i åldern 15–20 år) utvidgas till att omfatta ungdomar som är yngre än 15 år.

I sin slutredovisning i oktober 2017 konstaterar Socialstyrelsen att utvärderingen av effekter för individerna visar att samverkan genom sociala insatsgrupper och samverkan på annat sätt inom socialtjänsten ger lika bra resultat för ungdomar sett i det korta perspektivet. Inte minst är det glädjande att misstankarna om fortsatt kriminalitet minskat väsentligt bland ungdomarna i båda grupperna. Ett av de viktigaste resultaten i utvärderingen av effekter för individerna är att arbetssättet i de sociala insatsgrupperna också förefaller leda till mer långvariga och behandlingsinriktade insatser, som i ett längre perspektiv kan innebära bättre utfall för ungdomarna i de sociala insatsgrupperna. Det kan emellertid också konstateras att den korta tiden för utvärdering av resultaten för individerna gör det svårt att uttala sig om effekter på längre sikt. Vidare är det viktigt att notera att såväl utformningen som genomförandet av arbetet med sociala insatsgrupper uppvisar lokala variationer, och därför blir lokala uppföljningar angelägna fortsättningsvis.

Mot bakgrund av resultaten av de båda utvärderingarna gör Socialstyrelsen bedömningen att verksamheten med sociala insatsgrupper behöver fortsätta följas för att man ska kunna undersöka effekter på längre sikt för individer och verksamheter.

Inom ramen för regeringsuppdraget att främja kompetens och stabilitet samt kvalitetsutveckling inom den sociala barn- och ungdomsvården (S2018/00535/FST), uppger Socialstyrelsen att myndigheten avser att komplettera den utvärdering av sociala insatsgrupper som redan genomförts med ytterligare en uppföljning av effekter på längre sikt. Syftet är att kunna visa om samverkansformen medfört långsiktiga förbättringar för de ungdomar som deltagit i sociala insatsgrupper. Därtill planerar Socialstyrelsen att se över om det är möjligt att öka kunskapen om betydelsen av de lokala variationerna när det gäller utformning och genomförande av sociala insatsgrupper. Myndigheten planerar att lämna en redovisning av arbetet 2020. Regeringskansliet uppger i skrivelse 2018/19:75, Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2018, att man kommer att följa detta arbete (s. 43).

Sekretess mellan myndigheter

Den 1 januari 2013 infördes en ny sekretessbrytande bestämmelse i 10 kap. 18 a § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) som innebär att en uppgift som rör en enskild som inte fyllt 21 år i vissa fall ska kunna lämnas från socialtjänsten till polisen utan hinder av sekretess. En uppgift får lämnas under förutsättning att det på grund av särskilda omständigheter finns risk för att den unge kommer att utöva brottslig verksamhet och uppgiften kan antas bidra till att förhindra detta samt att det med hänsyn till socialtjänstens planerade eller pågående insatser för den unge eller av andra särskilda skäl inte är olämpligt att uppgiften lämnas ut. Bestämmelsen omfattar inte uppgifter som avser misstankar om att den unge har begått ett visst konkret brott. Sådana uppgifter ska även fortsättningsvis endast få lämnas under de förutsättningar som gällde tidigare (prop. 2011/12:171, bet. 2012/13:JuU5, rskr. 2012/13:60).

Enligt 10 kap. 20 § offentlighets- och sekretesslagen (OSL) hindrar sekretess inom socialtjänsten för uppgift om en enskilds personliga förhållanden inte att en uppgift som behövs för ett omedelbart polisiärt ingripande lämnas till Polismyndigheten när någon som kan antas vara under 18 år påträffas av personal inom socialtjänsten under förhållanden som uppenbarligen innebär överhängande och allvarlig risk för den unges hälsa eller utveckling, eller om den unge påträffas när han eller hon begår brott. När det gäller misstankar om begångna brott i övrigt föreskrivs i 10 kap. 23 § OSL att en uppgift som bl.a. är sekretessbelagd hos socialtjänsten endast får lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen eller någon annan myndighet som har till uppgift att ingripa mot brottet om misstanken angår

1. brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år
2. försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller

3. försök till brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år, om gärningen innefattat försök till överföring av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168).

Drogtest av barn under 15 år

Den 1 juli 2010 infördes en möjlighet att vidta tvångsvisa drogtest av barn under 15 år som misstänks för att olovligen ha brukat narkotika (prop. 2009/10:105, bet. 2009/10:JuU25, rskr. 2009/10:316). Enligt 36 b § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) får kroppsbesiktning ske genom att man tar prov från kroppen och undersökning av sådant prov företas på den som är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder olovligen ha brukat narkotika, om det kan antas vara nödvändigt för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge.

Regeringen gav Brå i uppdrag att utvärdera om denna ändring och övriga ändringar som vid detta tillfälle gjordes i LUL hade fått önskad effekt.

Brå redovisade i december 2014 uppdraget i rapporten *Brott begångna av barn – en utvärdering av ändringarna i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare under 15 år* (rapport 2014:20). Enligt rapporten har polisens nya möjlighet att genomföra drogtest på barn under 15 år inte utnyttjats särskilt ofta. Drogtester förekom endast totalt sett i 2 procent av ärendena. Uppräknat till hela året innebär det att knappt 200 barn drogtestades av polisen 2012. Både polisen och socialtjänsten upplevde emellertid att drogtest gjorts i nödvändig omfattning. Vidare ansåg polisen att den nya möjligheten i praktiken inte använts i särskilt stor omfattning. Det framkom också att vissa poliser avstod från att genomföra drogtest på barn under 15 år för att de var osäkra på vad lagen innebär och rädda för att göra fel. Den främsta orsaken till att polisen inte genomförde fler drogtest var dock att behovet inte var större, enligt de poliser som intervjuats.

Pågående arbete

Öppna insatser utan samtycke

Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att lämna förslag på hur möjligheterna att ge öppna insatser utan samtycke kan öka (S2019/04727/FST). Huvudregeln i dag är att öppna insatser ska ges med samtycke både från barnet eller den unge och från hans eller hennes vårdnadshavare. Under vissa förutsättningar kan dock öppna insatser redan ges utan samtycke. Socialnämndens möjligheter att besluta om öppna insatser utan vårdnadshavarnas samtycke regleras i socialtjänstlagen (2001:453). Även i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) finns det bestämmelser som ger socialnämnden befogenhet att besluta om förebyggande (öppna) insatser utan samtycke (s.k. mellantvång).

I uppdraget ingår bl.a. att Socialstyrelsen ska se över om fler typer av insatser behövs och om mellantvånget i LVU även ska kunna användas vid brister i barnens hemmiljö. Socialstyrelsen ska ta fram konkreta lagförslag,

men även andra förslag som inte är författningsförslag. Uppdraget ska redovisas senast den 2 december 2020 och är en del i regeringens särskilda åtgärdsprogram mot gängkriminalitet, det s.k. 34-punktsprogrammet.

Kommunernas ansvar för det brottsförebyggande arbetet

I slutet av november 2019 beslutade regeringen att en särskild utredare ska utreda och lämna förslag om hur kommunerna kan få ett lagstadgat ansvar för brottsförebyggande arbete (dir. 2019:94). I direktiven anförs (s. 1):

Brottsligheten behöver motverkas med effektiva brottsbekämpande metoder och ändamålsenlig lagstiftning. Samhället måste också bedriva ett brett och utvecklat förebyggande arbete mot brott och återfall i brottslighet och för att förhindra att unga involveras i kriminalitet. Kommunerna har en viktig roll i detta arbete och flera centrala brottsförebyggande verktyg finns inom den kommunala verksamheten.

Utredaren ska bl.a.

- beskriva och analysera verksamheter inom kommunerna som kan bidra till det brottsförebyggande arbetet
- föreslå hur ett lagstadgat kommunalt ansvar för det brottsförebyggande arbetet bör utformas och vilka verksamheter som bör omfattas av ett sådant ansvar
- lämna förslag som bidrar till att kommunerna på ett effektivt sätt kan fullgöra sitt ansvar för det brottsförebyggande arbetet.

Uppdraget ska redovisas senast den 15 juni 2021. Även detta uppdrag är en del i regeringens 34-punktsprogram.

Uppdrag att ta fram ett nationellt avhopparprogram

Den 19 december 2019 gav regeringen ett uppdrag till Polismyndigheten, Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen att ta fram ett myndighetsgemensamt nationellt avhopparprogram (Ju2019/02027/KRIM, Ju2010/02161/KRIM, Ju2016/03810/KRIM, Ju2018/03621/KRIM, Ju2018/03622/KRIM). Programmet ska bidra till att stödet till personer som vill eller kan motiveras till att lämna kriminella eller extremistiska miljöer eller grupperingar blir mer kunskapsbaserat, effektivt och samordnat. Det ska också utgöra ett ramverk såväl för långsiktig samordning på strategisk nivå, kunskapsutveckling och erfarenhetsutbyte som för konkreta stödjande insatser till kommuner och organisationer i det civila samhället som kommer i direkt kontakt med personer som vill hoppa av. I uppdraget ingår även att bedöma om uppdraget ska omfatta grupper som agerar mot bakgrund av hedersrelaterade motiv.

Kriminalvården ska ansvara för samordning av uppdraget, och uppdraget ska redovisas till regeringen senast den 1 december 2020 med en delredovisning den 15 april 2020.

Regeringen uppger vidare att man också avser att fördubbla det bidrag som Polismyndigheten fördelar till avhopparverksamheter, från 5 miljoner kronor till 10 miljoner kronor per år (Regeringens webbplats januari 2020).

Drogtester av barn under 15 år

Den 19 december 2019 beslutade regeringen att en särskild utredare ska se över regelverket för utredningar av barn som misstänks för brott (dir. 2019:103). Utredaren ska bl.a. utvärdera bestämmelserna om drogtest av barn under 15 år som misstänks för brott och bedöma om de är ändamålsenligt utformade samt lämna förslag på de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga för att säkerställa att drogtest kan genomföras i tillräcklig omfattning. Uppdraget är en del i regeringens 34-punktsprogram.

Övriga åtgärder

Av 34-punktsprogrammet framgår det vidare att Polismyndigheten bedömer att en bemanning med fältassistenter på kvällar och helger i socialt utsatta områden kan vara en både synlig och effektiv åtgärd mot gängproblem och rekrytering av unga till kriminalitet. Resurser till kommunerna för detta och för arbetet med sociala insatsgrupper ska enligt regeringen säkerställas. Därutöver anför regeringen att Skolverket och Socialstyrelsen ska få i uppdrag att samordna insatser för barn och unga i riskzonen. Straffen för dem som rekryterar unga till kriminalitet ska också skärpas.

Tidigare riksdagsbehandling

Brottsförebyggande åtgärder för unga

Utskottet har vid flera tillfällen tidigare behandlat motionsyrkanden om vikten av tidiga och samordnade insatser för att motverka framtida brottslighet bland unga som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet (se bet. 2017/18:JuU18 s. 8 f.). I förra årets betänkande om unga lagöverträdare behandlade utskottet liknande motionsyrkanden om tidiga insatser och förslag på brottsförebyggande åtgärder för unga som de som nu är aktuella (bet. 2018/19:JuU15). Utskottet fann då inte anledning att göra någon annan bedömning än året innan. Utskottet anförde (s. 15):

Som redovisats arbetar man med brottsförebyggande åtgärder på flera håll i samhället, bl.a. genom det nationella brottsförebyggande programmet som riktar sig till myndigheter, landsting, kommuner, näringslivet och det civila samhällets organisationer. Det i sin tur skapar bättre förutsättningar för ett strukturerat och långsiktigt arbete med att förebygga brott bland unga. Utskottet utgår från att regeringen följer frågan och vidtar de åtgärder som behövs. När det gäller Kriminalvården fick man, som framgått ovan, genom Projekt Unga, en plattform för fortsatt utvecklingsarbete för unga inom Kriminalvården.

Utskottet avstyrkte därefter motionsyrkandena i denna del.

Sociala insatsgrupper

När det gäller sociala insatsgrupper tillkännagav riksdagen våren 2017 för regeringen att sådana grupper på olika sätt borde användas i ökad omfattning (bet. 2016/17:JuU21, rskr. 2016/17:224). Bland annat framhöll utskottet att sociala insatsgrupper borde användas i högre utsträckning för att bryta upp

kriminella och destruktiva grupper och grupperingar. När utskottet våren 2018 behandlade liknande motionsyrkanden om sociala insatsgrupper vidhölls denna uppfattning liksom vad som tidigare anförts om att arbetet med sociala insatsgrupper i många fall hade varit framgångsrikt (bet. 2017/18:JuU18 s. 17). Utskottet fann dock mot den bakgrunden, och med hänsyn till det tillkännagivande om en ökad användning av sociala insatsgrupper som riksdagen gjort 2017, inte någon anledning för riksdagen att ta några ytterligare initiativ i frågan. Motionsyrkandena avstyrktes därför. I förra årets betänkande om unga lagöverträdare vidhöll utskottet sin tidigare uppfattning och avstyrkte ett motionsyrkande om sociala insatsgrupper (bet. 2018/19:JuU15). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:170).

Regeringen uppger i skrivelse 2018/19:75 att tillkännagivandet inte är slutbehandlat (s. 42 f.).

Utvärdering av sekretessbestämmelsen

Utskottet ställde sig i början av 2018 bakom ett motionsyrkande om en utvärdering av sekretesslagstiftningen för att säkerställa att nödvändig information om unga kan delas mellan socialtjänsten och polisen inom ramen för myndigheternas arbete med att förhindra ungdomsbrottslighet (bet. 2017/18:JuU18). Enligt utskottet är ett välfungerande samarbete mellan socialtjänsten och polisen grundläggande för att kunna förhindra brott bland unga. Det fanns dock indikationer på att bestämmelser om sekretess fortfarande förhindrar att nödvändig information delas mellan socialtjänsten och polisen. Mot denna bakgrund ansåg utskottet att regeringen borde se över 2013 års lagändring och vilken effekt den haft samt undersöka om polisen och kommunerna har tillräcklig kunskap för att tillämpa sekretessreglerna på ett riktigt sätt. Utskottet föreslog att riksdagen skulle tillkännage detta för regeringen. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2017/18:175). I förra årets betänkande om unga lagöverträdare (2018/19:JuU15) avstyrkte utskottet ett motionsyrkande i frågan bl.a. med hänvisning till att det saknades anledning för riksdagen att göra ännu ett tillkännagivande. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:170).

Tillkännagivandet om en utvärdering av den sekretessbrytande bestämmelsen som infördes 2013 bereds i Regeringskansliet (skr. 2018/19:75 s. 60).

Drogtest av barn under 15 år

När det gäller drogtest av barn under 15 år tillkännagav riksdagen i februari 2018 för regeringen att möjligheten att drogtesta barn under 15 år bör utvärderas i syfte att säkerställa att sådana tester kan genomföras i tillräcklig omfattning (bet. 2017/18:JuU18, rskr. 2017/18:175). Utskottet fann då att det fanns anledning att titta närmare på bestämmelsen i 36 b § LUL om drogtest på barn under 15 år och dess tillämpning. Enligt utskottet borde fler barn drogtestas vid misstanke om brott för att samhället ska kunna fånga upp dem i ett tidigt skede i missbruket. Av den utvärdering som Brå genomfört framgick dock att möjligheterna inte utnyttjats särskilt ofta och att vissa poliser

dessutom avstår för att de är osäkra på vad lagen innebär. Enligt utskottets mening fanns det därför anledning att utvärdera bestämmelsen för att säkerställa att sådana tester kan genomföras i tillräcklig omfattning.

Även i förra årets betänkande om unga lagöverträdare behandlade utskottet ett motionsyrkande om drogtestar av barn under 15 år. Utskottet ansåg då, med hänvisning till det tidigare tillkännagivandet, att det inte fanns anledning för riksdagen att ta några ytterligare initiativ i frågan. Motionen avstyrktes (bet. 2018/19:JuU15). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:170).

Tillkännagivandet om drogtestar av barn är inte redovisat som slutbehandlat utan bereds alltjämt inom Regeringskansliet (skr. 2018/19:75 s. 60).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller vad som tidigare anförts om vikten av tidiga och samordnade insatser för att motverka framtida brottslighet bland unga som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet. Som ovan redovisats arbetar man med brottsförebyggande åtgärder på flera håll i samhället, bl.a. genom det nationella brottsförebyggande programmet som riktar sig till olika delar av samhället och som skapar bättre förutsättningar för ett strukturerat och långsiktigt arbete med att förebygga brott bland unga. Regeringen har också nyligen gett en särskild utredare i uppdrag att utreda och lämna förslag om hur kommunerna kan få ett lagstadgat ansvar för det brottsförebyggande arbetet (dir. 2019:94). Vidare har Socialstyrelsen, som en del av i regeringens särskilda åtgärder mot gängkriminalitet, fått i uppdrag att ta fram förslag på ökade möjligheter till öppna insatser utan samtycke, s.k. mellantvång. Det pågår också ett arbete med att ta fram ett nationellt avhopparprogram, där Kriminalvården ansvarar för samordning av uppdraget. Utskottet noterar slutligen att Kriminalvården genom Projekt Unga även fått en plattform för att fortsätta med utvecklingsarbete för unga inom Kriminalvården. Mot denna bakgrund finner utskottet inte anledning att göra någon annan bedömning än tidigare i dessa frågor. Motionerna 2019/20:1113 (MP) yrkande 3, 2019/20:1999 (M) yrkandena 1 och 2 samt 2019/20:3062 (M) yrkande 10 avstyrks.

När det gäller sociala insatsgrupper tillkännagav riksdagen för regeringen våren 2017 (bet. 2016/17:JuU21) att sådana på olika sätt borde användas i ökad omfattning. Utskottet har ingen annan uppfattning i dag. Eftersom det tidigare tillkännagivandet inte är redovisat som slutbehandlat saknas det enligt utskottet anledning för riksdagen att på nytt göra ett sådant tillkännagivande som motionärerna efterfrågar. Utskottet avstyrker därför motionerna 2019/20:2147 (V) yrkande 5, 2019/20:2793 (L) yrkande 10 och 2019/20:3065 (M) yrkande 6.

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat motionsyrkanden om en utvärdering av den sekretessbrytande bestämmelse som infördes 2013 och som innebär att en uppgift som rör en enskild som inte fyllt 21 år i vissa fall ska kunna lämnas från socialtjänsten till polisen utan hinder av sekretess.

Riksdagen har också tillkännaggett för regeringen att man bör se över 2013 års lagändring och vilken effekt den haft (bet. 2017/18:JuU18). Ärendet bereds inom Regeringskansliet. Det saknas därför enligt utskottet anledning för riksdagen att göra ännu ett tillkännagivande i denna fråga. Motionerna 2019/20:2478 (M) yrkande 1, 2019/20:2728 (KD) yrkande 30, 2019/20:2928 (M) yrkande 17 och 2019/20:3065 (M) yrkande 7 avstyrks därmed.

Avslutningsvis vidhåller utskottet sin tidigare uppfattning om att det är viktigt med tidiga insatser för att motverka framtida brottslighet bland barn som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet. Möjligheten att drogtesta barn under 15 år är en sådan insats. Som framgår ovan har riksdagen redan tillkännaggett för regeringen att titta närmare på möjligheten att drogtesta barn under 15 år och hur bestämmelsen tillämpas (bet. 2017/18:JuU18). Regeringen har också nyligen tillsatt en utredning som bl.a. ska utvärdera bestämmelsen om drogtest av barn under 15 år (dir. 2019:94). Det finns därför enligt utskottet inte någon anledning för riksdagen att i nuläget ta några ytterligare initiativ i frågan. Utskottet avstyrker motion 2019/20:543 (SD) yrkande 4.

Handläggningen av brott som begås av unga

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om målsägandebiträde vid brott som begåtts av barn under 15 år och tillkännager detta för riksdagen.

Riksdagen ställer sig även bakom det som utskottet anför om att inrätta särskilda ungdomsdomstolar och tillkännager detta för riksdagen.

Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om handläggningen av brott som begås av unga, t.ex. när det gäller utredning av brott som begåtts av barn under 15 år och rätten till en offentlig försvarare.

Jämför reservation 7 (SD), 8 (C), 9 (L), 10 (C), 11 (M, SD), 12 (S, MP), 13 (L) och 14 (S, C, V, MP).

Motionerna

Utredning av brott som begåtts av barn under 15 år

Adam Marttinen m.fl. (SD) begär i kommittémotion 2019/20:543 yrkande 5 att fler brott som begås av barn under 15 år ska utredas. Ett liknande yrkande återfinns i kommittémotion 2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11 där motionärerna bl.a. anför att brott som begås av minderåriga som huvudregel ska utredas i syfte att visa på allvaret i att mycket unga personer begår brott.

I kommittémotion 2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 23 anför motionärerna att de vill att regeringen skyndsamt följer upp frågan om bevistalan så att åklagaren kan väcka bevistalan efter eget beslut. Detta bör vara regel vid fall av dödligt våld och vid grova sexualbrott.

ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S) begär i motion 2019/20:1433 att en utredning ska tillsättas, lex Kevin, som ska undersöka hur en misstänkt gärningsperson ska få sin sak prövad på ett rättssäkert sätt i de fall då inget straff kan utdömas på grund av den misstänktes låga ålder.

Louise Meijer (M) anför i motion 2019/20:2246 yrkande 1 att reglerna för tvångsmedel när det gäller brottsmisstänkta barn under 15 år bör ses över i syfte att åklagare ska kunna använda sig av fler tvångsmedel, såsom avspärning av det brottsmisstänkte barnets bostad.

Snabbare lagföring

Johan Hedin m.fl. (C) anför i kommittémotion 2019/20:3248 yrkande 14 att de ungdomar som begår brott måste mötas av en snabb och tydlig reaktion från samhället.

Övervakning och andra tvångsmedel

I partimotion 2019/20:2828 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 47 begärs att det i syfte att snabbt bryta ett kriminellt beteende hos unga ska vara möjligt att förordna om utgångsförbud under kvällar och helger inom ramen för en pågående brottmålsprocess. Detta ska kunna kombineras med övervakning med fotboja under den tid förundersökningen pågår.

Målsägandebiträde vid brott som begåtts av barn under 15 år och rätten till offentlig försvarare

I kommittémotion 2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1 begärs att regeringen ska återkomma med förslag till riksdagen om att brottsoffer ska få tillgång till målsägandebiträde även i de fall gärningspersonen är under 15 år. Liknande yrkanden framställs i kommittémotion 2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17 och i motionerna 2019/20:2246 av Louise Meijer (M) yrkande 2 och 2019/20:2823 av Roger Haddad (L).

Johan Pehrson m.fl. (L) begär vidare i kommittémotion 2019/20:2793 yrkande 16 att alla barn oavsett ålder som misstänks för ett allvarligt brott ska ha rätt till ett juridiskt biträde eller en offentlig försvarare redan från det första förhöret.

Ungdomsdomstolar

Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) begär i kommittémotion 2019/20:2928 yrkande 16 att särskilda ungdomsdomstolar ska inrättas för att döma i LVU-mål och mål där barn och ungdomar under 18 år är åtalade för brott. Ett

liknande yrkande framställs i kommittémotion 2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Bakgrund

Utredning av brott som begåtts av barn under 15 år och handläggning av ungdomsmål

Lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

I lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, förkortad LUL, finns det regler för hur polis, åklagare och domstol ska handlägga mål och ärenden om brott där den misstänkte inte har fyllt 21 år.

Av 4 § LUL framgår det att en förundersökning som gäller den som inte har fyllt 18 år och brott som kan ge fängelse ska bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen ska avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det är möjligt och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke. Denna tidsfrist får endast överskridas om det är nödvändigt med hänsyn till att den misstänkte ska delta i medling enligt lagen (2002:445) om medling med anledning av brott eller med hänsyn till utredningens art eller andra särskilda omständigheter.

Om någon som inte har fyllt 18 år är skäligen misstänkt för ett brott ska vårdnadshavaren eller någon annan som ansvarar för den unges vård och fostran omedelbart underrättas och kallas till förhör som hålls med den unge (5 § LUL). En företrädare för socialtjänsten ska enligt 7 § LUL, om det är möjligt och det kan ske utan men för utredningen, närvara vid förhör med den som inte har fyllt 18 år och som är misstänkt för ett brott som kan ge fängelse.

I 29 § LUL anges det att mål mot den som inte har fyllt 21 år alltid ska behandlas skyndsamt.

Av 31 § första stycket LUL framgår det att när någon kan misstänkas för att före 15 års ålder ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år eller ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott, ska en utredning om brottet inledas, om inte särskilda skäl talar emot det.

På begäran av socialnämnden får en utredning om brott även inledas i andra fall när det gäller någon som inte har fyllt 15 år, om socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge (31 § andra stycket LUL). En sådan utredning får också inledas om det behövs för att klarlägga om någon som har fyllt 15 år har tagit del i brottet, om det behövs för att efterforska gods som man har kommit åt genom brottet eller som kan bli föremål för förverkande eller om det av andra skäl är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse (31 § tredje stycket LUL).

När det slutligen gäller handläggningen av mål föreskrivs det i 25 § första stycket LUL att om det inte möter något hinder ska mål i tingsrätt och hovrätt mot den som inte har fyllt 21 år handläggas av lagfarna domare som särskilt

har utsetts av domstolen att handlägga sådana mål. Detsamma ska gälla i fråga om nämndemän som anlitas för tjänstgöring i sådana mål. I mål som rör brott på vilka endast böter kan följa får, enligt andra stycket, andra domare och nämndemän anlitas.

Av 36 § LUL framgår det att om någon är misstänkt för att före 15 års ålder ha begått ett brott får, om det finns särskilda skäl, beslag, husrannsakan och kroppsvisitation företas mot den unge, samt fotografi och fingeravtryck tas av honom eller henne enligt bestämmelserna i 23 kap. 9 a §, 27 och 28 kap. rättegångsbalken.

Övervakning och andra tvångsmedel

Av 23 § LUL framgår det att den som inte fyllt 18 år får häktas endast om det finns synnerliga skäl.

Bestämmelser om häktning finns i 24 kap. rättegångsbalken (RB). På åklagarens begäran får den person häktas som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer. Dessutom krävs det att det med hänsyn till brottets art, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att den misstänkte avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara), genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara) eller fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara). Om det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år för brottet ska personen häktas, om det inte är uppenbart att det saknas skäl till häktning.

Den misstänkte får endast häktas om skälen för detta uppväger det intrång eller men i övrigt som häktning innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse. Denna regel kallas för proportionalitetsprincipen och ger uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet med frihetsberövandet. Regeln innebär att häktning endast får användas om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder. Sådana mindre ingripande alternativ till häktning är reseförbud, anmälningsskyldighet och övervakning.

Häktning får, under vissa förhållanden, endast ske om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas (24 kap. 4 § RB). Ett sådant förhållande är om det med hänsyn till den misstänktes ålder kan befarias att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte. Om den misstänkte är under 18 år ska socialnämnden underrättas och ta ställning till om det finns förutsättningar för ett omedelbart omhändertagande enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. Vid övervakning saknar åklagaren möjlighet att begränsa den misstänktes kontakter med omvärlden genom restriktioner.

Regeringen gav en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag till hur man kan minska användningen av häktning och restriktioner (dir. 2015:80). I uppdraget ingick bl.a. att överväga och, om det bedömdes lämpligt, föreslå nya former av straffprocessuella tvångsmedel som alternativ till häktning samt att

särskilt fokusera på åtgärder för att begränsa användningen av häktning och restriktioner för barn och andra unga lagöverträdare. Utredningen, som antog namnet Häktes- och restriktionsutredningen, lämnade i augusti 2016 betänkandet Färre i häkte och minskad isolering (SOU 2016:52).

Häktes- och restriktionsutredningen föreslår bl.a. två nya alternativ till häktning, nämligen hemarrest och områdesarrest. Hemarrest och områdesarrest innebär att den misstänkte förbjuds att lämna bostaden eller ett visst geografiskt område annat än vid vissa bestämda tider och för särskilda ändamål. Att förbudet följs ska övervakas elektroniskt, och Kriminalvården ska ansvara för övervakningen. För att hemarrest eller områdesarrest ska komma i fråga ska det bedömas lämpligt. Som underlag för den bedömningen ska åklagaren eller rätten begära in en utredning från Kriminalvården. Särskilda överväganden bör enligt utredningen göras när det gäller lämpligheten i att besluta om hemarrest eller områdesarrest för barn. Om den misstänkte är under 18 år ska Kriminalvården ta kontakt med socialtjänsten under lämplighetsutredningen.

Utredningen föreslår även en begränsning av häktningstiderna, lagstiftad rätt till mänsklig kontakt och särskilda regler för frihetsberövade barn. De särskilda reglerna för barn innebär bl.a. att häktade under 18 år ska förvaras på ett särskilt ungdomshem. Åklagaren får besluta att barnet i stället ska förvaras i häkte om det finns mycket starka skäl mot förvaring på ett särskilt ungdomshem.

Utredningen bereds inom Regeringskansliet.

Målsägandebiträde vid brott som begåtts av barn under 15 år

När en förundersökning har inletts eller återupptagits ska, enligt 1 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas i mål om

- sexualbrott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av ett sådant biträde
- brott mot liv eller hälsa enligt 3 kap. brottsbalken eller brott mot frihet och frid enligt 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller om brottet rör rån enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av ett sådant biträde
- annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av ett sådant biträde.

Den grundläggande förutsättningen för att ett målsägandebiträde ska kunna förordnas är att en förundersökning har inletts. För brott som ett barn har begått före 15 års ålder får barnet enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte dömas till påföljd. Någon förundersökning om brottet kan inte genomföras eftersom en sådan

åtgärd enligt 23 kap. 1 § RB förutsätter ett brott som kan lagföras. I stället tillämpas reglerna i 31 § LUL, se ovan (Juno, lagkommentaren till lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare).

Rätten till offentlig försvarare

För en misstänkt som inte har fyllt 18 år ska en offentlig försvarare förordnas enligt 24 § LUL, om det inte är uppenbart att han eller hon saknar behov av försvarare. Vidare ska ett juridiskt biträde förordnas för den unge, om det inte är uppenbart att den unge saknar behov av det (32 a § LUL) om en utredning om brott inleds enligt 31 § första stycket LUL, dvs. om någon kan misstänkas för att före 15 års ålder bl.a. ha begått ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år (se ovan). Ett juridiskt biträde ska också förordnas för den unge vid en utredning enligt 31 § andra eller tredje stycket, om det finns synnerliga skäl för det (32 a § LUL), vilket bl.a. gäller sådana utredningar om brott där den misstänkta gärningspersonen inte har fyllt 15 år och där socialnämnden bedömer att utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för den unge (se ovan).

Bevistalan

Om någon misstänks för att ha begått ett brott före 15 års ålder får åklagaren enligt 38 § LUL, om det krävs ur allmän synpunkt, efter framställning av socialnämnden, Socialstyrelsen eller vårdnadshavarna för den unge, begära prövning hos domstol huruvida den unge har begått brottet (bevistalan).

I rapporten *Brott begångna av barn – en utvärdering av ändringarna i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare under 15 år* (rapport 2014:20) från Brottsförebyggande rådet (Brå), konstateras bl.a. att när det gäller misstänkta som är under 15 år är de brott som andelsmässigt utreds mest de grova brotten, som rån, våldtäkt, grov misshandel och mordbrand. Om man jämför 2012 med 2005 har andelen utredda ärenden ökat för de grova brotten, medan de har minskat för de mindre grova brotten. Det tyder, enligt Brå, på att den lagändring som genomfördes 2010 haft effekt när det gäller att utreda fler allvarliga brott. Emellertid har drygt en fjärdedel av de grävsta brotten inte blivit utredda, vilket strider mot den nya lagen. Missar och okunskap tycks enligt rapporten vara de främsta orsakerna till att ärendena inte blivit utredda.

Åklagarmyndigheten har uppmärksammat frågan om barn under 15 år som misstänks för brott och presenterade i oktober 2018 en handbok, *Om handläggningen av ärenden och bevistalan* där den som kan misstänkas är under 15 år. Handboken innehåller såväl rättslig som praktisk vägledning i frågor som rör åklagares handläggning av utredningar enligt 31 § LUL.

Utskottets uppföljning om unga lagöverträdare

Inom ramen för utskottets arbete med uppföljning och utvärdering av riksdagsbeslut togs en rapport fram i vilken man studerade olika frågor om unga lagöverträdare (dnr 1924-2013/14). En av de frågor som togs upp var

förekomsten av försvarare vid inledande förhör med unga som misstänks för brott.

Som framgått har en misstänkt som är under 18 år alltid rätt till en offentlig försvarare, om det inte är uppenbart att han eller hon saknar behov av försvarare (24 § LUL). I rapporten konstateras att det i olika sammanhang riktats kritik mot att ungas rätt till offentlig försvarare inte tillgodoses på ett tillfredsställande sätt. Kritiken har riktats mot att unga misstänkta i vissa fall har undanhållits information om rätten till offentlig försvarare och att offentliga försvarare inte i tillräckligt stor omfattning har medverkat vid inledande förhör med unga misstänkta.

I uppföljningen om unga lagöverträdare har olika erfarenheter av tillämpningen av regelverket framkommit. Förundersökningsledare, såväl åklagare som poliser, samt förhørsledare synes vara väl medvetna om ungas rätt till offentlig försvarare och att den som är intagen till förhör ska informeras om sin rätt till försvarare. Enligt Advokatsamfundet är det dock inte ovanligt att förhör hålls med unga utan försvarare, trots att en försvarare borde ha varit närvarande. Omfattningen av problemet är inte kartlagd, och till skillnad från Advokatsamfundet menar polis och åklagare att förhör utan försvarare hör till undantagen.

Det konstateras i uppföljningen att svårigheter kan uppstå vid förhör som sker utanför expeditionstid eller på platser där det inte alltid finns offentliga försvarare tillgängliga, t.ex. i glesbygd. För att hantera problemet med att förordna offentliga försvarare utanför expeditionstid finns goda lokala exempel såsom att använda jourlistor och att förordna av offentliga försvarare i efterhand. Enligt vad som framkommit är erfarenheten av att använda dessa metoder i huvudsak god, men det undanröjer inte problemet med att försvararen inte får ett formellt förordnande. Det har vidare framgått att Åklagarmyndigheten beslutat att se över sina riktlinjer kring ungas rätt till försvarare.

I mars 2016 beslutade Riksåklagaren om nya riktlinjer om unga misstänkta rätt till försvarare (RÅR 2016:1). Riktlinjerna innebär sammanfattningsvis följande:

- Utgångspunkten är att en ung misstänkt ska ha biträde av en försvarare vid alla utredningar.
- Detta gäller oavsett inställningen till försvararfrågan.
- Vid förseelser och vissa lindriga brott är det dock normalt uppenbart att den unge saknar behov av försvarare.
- Försvarare ska i nästan alla fall vara närvarande vid förhör i sak med den unge.

I detta sammanhang kan nämnas att utskottet i mars 2019 avstyrkte regeringens lagförslag om att åklagare ska ges rätt att tillfälligt och i begränsad utsträckning förordna offentliga försvarare utanför domstolarnas kontors- och beredskapstider (prop. 2018/19:42 Genomförandet av rättshjälpsdirektivet). Utskottet föreslog i stället ett tillkännagivande till regeringen om att det bör

införas en nationell domstolsjour för att förordna offentliga försvarare utanför domstolarnas kontors- och beredskapstider. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:160).

Pågående arbete

Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott

Regeringen beslutade den 19 december 2019 att en särskild utredare ska se över regelverket för utredningar mot barn som misstänks för brott (dir. 2019:103). Syftet med översynen är att förbättra regelverket och säkerställa att en hög grad av rättssäkerhet och effektivitet upprätthålls i utredningar där barn är misstänkta för brott. Tidiga och ändamålsenliga insatser från samhällets sida kan, enligt regeringen, hindra en negativ spiral med fortsatt brottslighet och bidra till att barnet får den hjälp och det stöd som han eller hon behöver. Uppdraget avser såväl utredningar mot barn som inte uppnått straffmyndighetsåldern som utredningar mot barn som är straffmyndiga.

Utredaren ska bl.a.

- analysera om de särskilda bestämmelser som rör utredningar om brott som barn under 15 år misstänks ha begått är ändamålsenliga och om de tillämpas på avsett sätt
- se över systemet med bevisstalan och ta ställning till om även åklagare bör kunna initiera en bevisstalan
- analysera om bestämmelserna om förhör med barn under 18 år som misstänks för brott är ändamålsenliga
- lämna förslag på de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga.

I uppdraget ingår även att utreda om det ska vara möjligt att förordna ett juridiskt biträde för brottsoffret när ett barn under 15 år misstänks för brott.

Uppdraget, som är en del i regeringens åtgärder mot gängkriminaliteten, ska redovisas senast den 21 juni 2021.

Snabbare lagföring för unga lagöverträdare

I februari 2019 gav regeringen Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården, Domstolsverket, Attunda tingsrätt, Norrtälje tingsrätt och Solna tingsrätt i uppdrag att, med bibehållen rättssäkerhet och kvalitet, i delar av Stockholms län genomföra en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål för unga lagöverträdare under 18 år med utgångspunkt i förslagen i promemorian Snabbare lagföring (Ds 2018:9). Målsättningen är att brott som utreds inom ramen för en polisledd förundersökning ska kunna lagföras inom tio veckor från polisens ingripande. Försöksverksamheten ska pågå t.o.m. den 31 december 2020. Försöksverksamheten syftar också till att öka samverkan mellan polisen och socialtjänsten. I uppdraget ingår därför att Polismyndigheten ska ta initiativ till samverkansöverenskommelser med socialnämnden eller stadsdelsnämnden i

berörda kommuner eller stadsdelar (Ju2018/02403/DOM och Ju2019/00513/DOM).

Tidigare riksdagsbehandling

Utredning av brott som begåtts av barn under 15 år

I februari 2018 riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att ta initiativ till en översyn av vilka ytterligare åtgärder som krävs för att fler brott som har begåtts av barn under 15 år ska utredas (bet. 2017/18:JuU18, rskr. 2017/18:175). I förra årets betänkande om unga lagöverträdare (bet. 2018/19:JuU15) vidhöll utskottet sin tidigare uppfattning i frågan, men mot bakgrund av att ett tillkännagivande redan hade lämnats fanns det enligt utskottet inte anledning att ta något ytterligare initiativ i frågan. Motionsyrkandena i denna del avstyrktes därför.

Tilkännagivandet om utredning av brott som begåtts av barn under 15 år bereds inom regeringskansliet (skr. 2018/19:75 Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2018 s. 60).

Rätten till offentlig försvarare

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om rätten till offentlig försvarare, senast i mars 2019 (bet. 2018/19:JuU20). Utskottet anförde då att man delar motionärernas uppfattning att denna grundläggande rättighet är särskilt viktig för unga som annars kan ha svårt att tillvarata sin rätt. Utskottet ansåg dock inte att det framkommit något som gav anledning för riksdagen att ta initiativ till några sådana åtgärder som motionärerna efterfrågade. Utskottet avstyrkte därför motionsyrkandet.

Bevistalan

Utskottet behandlade i förra årets betänkande om unga lagöverträdare ett motionsyrkande om bevistalan liknande det aktuella (bet. 2018/19:JuU15). Utskottet fann då att systemet med bevistalan bör ses över, varvid det bl.a. bör övervägas om åklagare i ökad utsträckning själv ska kunna avgöra om en bevistalan ska väckas. Utskottet anförde (s. 22):

Om en förundersökning leder fram till att ett barn under 15 år misstänks för ett mycket allvarligt brott, t.ex. att ha dödat en annan människa, bör detta alltid prövas i domstol genom bevistalan. Det handlar både om att gå till botten med brottslighet och ge brottsoffer upprättelse. Barn ska inte straffas, men barn ska inte heller berövas chansen att bli rentvådda från felaktiga misstankar om mycket grova brott.

Utskottet föreslog att riksdagen skulle tillkännage detta för regeringen. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:170).

Tilkännagivandet är inte redovisat som slutbehandlat utan bereds alltjämt inom Regeringskansliet.

Ungdomsdomstolar

Utskottet har också vid flera tidigare tillfällen behandlat motionsyrkanden om ungdomsdomstolar. Utskottet avstyrkte t.ex. våren 2014 (bet. 2013/14:JuU19)

ett motionsyrkande om att införa särskilda ungdomsdomstolar, bl.a. med hänvisning till de särskilda bestämmelser som finns om att brottmål i tingsrätt och hovrätt som gäller en person som inte fyllt 21 år ska handläggas av en domare och nämndemän som är särskilt utsedda för detta. Utskottet konstaterade också att det framgått att domstolarna på olika sätt har anpassat sin handläggning av ungdomsmål. Vissa tingsrätter har särskilt specialiserad personal och särskilda enheter som arbetar med ungdomsmål, andra har fastlagda huvudförhandlingsdagar för sådana mål. Utskottet har därefter vidhållit denna uppfattning. Därför avstyrkte utskottet liknande motionsyrkanden i både 2018 och 2019 års betänkanden om unga lagöverträdare (bet. 2017/18:JuU18 och bet. 2018/19:JuU15).

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan beslutade regeringen i december 2019 att tillsätta en utredning som bl.a. ska analysera om de särskilda bestämmelser som rör utredningar om brott som barn under 15 år misstänks ha begått, är ändamålsenliga och om de tillämpas på avsett sätt (dir. 2019:103). Utredningen ska lämna förslag på de författningsändringar och andra åtgärder som bedöms nödvändiga. I uppdraget ingår att se över systemet med bevistalan och ta ställning till om även åklagare bör kunna initiera en sådan. Utskottet anser att det inte finns skäl att föregripa denna beredning med ett nytt tillkännagivande i frågan. Motionerna 2019/20:543 (SD) yrkande 5, 2019/20:1433 (S), 2019/20:2793 (L) yrkande 11 och 2019/20:3248 (C) yrkande 23 avstyrks därför. Det finns vidare inte skäl för ett sådant tillkännagivande som efterfrågas i motion 2019/20:2246 (M) yrkande 1. Motionen avstyrks.

Sedan början av 2019 pågår en försöksverksamhet i delar av Stockholms län med ett snabbförfarande i brottmål för unga lagöverträdare. Försöksverksamheten ska pågå t.o.m. den 31 december 2020. Utskottet anser därför att det i nuläget inte finns skäl för riksdagen att ta några sådana initiativ som efterfrågas i motion 2019/20:3248 (C) yrkande 14. Motionen avstyrks.

Häktes- och restriktionsutredningen (SOU 2016:52) föreslår bl.a. två nya alternativ till häktning: hemarrest och områdesarrest, se ovan. Utredningen föreslår vidare särskilda regler för frihetsberövade barn. De särskilda reglerna för barn innebär bl.a. att häktade under 18 år ska förvaras på ett särskilt ungdomshem. Ärendet bereds inom Regeringskansliet. Det saknas skäl att föregripa den beredningen. Utskottet avstyrker därför motion 2019/20:2828 (M) yrkande 47.

Ett målsägandebitråde är en viktig del av rättsprocessen och ett viktigt stöd för brottsoffret. I dag är det dock inte möjligt för ett brottsoffer att få ett målsägandebitråde i de fall gärningspersonen är under 15 år. Det är därför positivt att regeringen tillsatt en utredning i syfte att utreda om det ska vara möjligt att förordna ett juridiskt bitråde för brottsoffer när ett barn under 15 år misstänks för brott. Det är dock viktigt att detta arbete leder fram till ett förslag

som ger brottsoffer tillgång till ett stöd motsvarande det som ett målsägandebiträde innebär även i de fall där gärningspersonen är under 15 år. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen ge regeringen tillkänna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2019/20:142 (V) yrkande 1, 2019/20:2246 (M) yrkande 2, 2019/20:2793 (L) yrkande 17 och 2019/20:2823 (L).

När det gäller rätten till offentlig försvarare delar utskottet motionärernas uppfattning att denna grundläggande rättighet är särskilt viktig för unga som annars kan ha svårt att tillvarata sin rätt. Utskottet anser dock inte att det framkommit något som ger anledning för riksdagen att ta initiativ till några sådana åtgärder som efterfrågas i motion 2019/20:2793 (L) yrkande 16, varför motionen avstyrks.

Avslutningsvis, när det gäller kraven på särskilda ungdomsdomstolar, anser utskottet att det är viktigt att reaktionen på ett brott som begås av en ung person är tydlig och snabb. För att säkerställa detta bör man enligt utskottet överväga att införa särskilda ungdomsdomstolar som ska döma i LVU-mål och i mål där barn och unga under 18 år är åtalade för brott. Domstolens handläggning ska vara snabb och personalen ska ha en hög och relevant kompetens. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen ge regeringen tillkänna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2019/20:2928 (M) yrkande 16 och 2019/20:3065 (M) yrkande 5.

Straffmätning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att avskaffa straffreduktionen för unga lagöverträdare mellan 18 och 21 år vid återfall i brott och tillkännager detta för riksdagen.

Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden som bl.a. rör straffmyndighetsåldern, straffrabatten för dem under 18 år och preskriptionstiden för mord då gärningspersonen är 18–21 år.

Jämför reservation 15 (M, SD), 16 (SD), 17 (M, SD, KD) och 18 (V).

Motionerna

I kommittémotion 2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 1 begärs att straffmyndighetsåldern ska sänkas från 15 år till 13 år. Yrkanden om en sänkt straffmyndighetsålder finns även i motionerna 2019/20:2398 av Erik Ottoson (M) yrkande 1, 2019/20:2894 av Boriana Åberg (M) och 2019/20:3096 av Noria Manouchi (M).

Adam Marttinen m.fl. (SD) begär i kommittémotion 2019/20:543 att straffrabatten för dem som är över 18 år tas bort och att den reduceras för dem som är under 18 år (yrkande 2). I yrkande 3 begär motionärerna en möjlighet

att döma unga lagöverträdare som vuxna. Även Andreas Carlson m.fl. (KD) kräver i kommittémotion 2019/20:2728 yrkande 4 slopad straffrabatt för unga.

I kommittémotion 2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 14 begär motionärerna att straffrabatten endast ska behållas för unga förstagångsförbrytare, men avskaffas för ungdomar som har fyllt 18 och återfaller i ny brottslighet efter att tidigare ha dömts för brott.

Johan Forssell m.fl. (M) begär i kommittémotion 2019/20:3065 yrkande 1 att den generella straffrabatten för unga vuxna i åldern 18–21 år ska tas bort helt.

Johan Hedin m.fl. (C) anför i kommittémotion 2019/20:3248 yrkande 21 att regeringen skyndsamt bör slopa straffrabatten för unga återfallsförbrytare och unga grova brottslingar.

Robert Stenkvist (SD) begär i motion 2019/20:787 en reform av systemet för straff- och påföljdsräkning för unga lagöverträdare när det gäller t.ex. straffrabatt, livstidsstraff och domstolarnas praxis.

Avslutningsvis begär Johan Pehrson m.fl. (L) i kommittémotion 2019/20:2793 yrkande 15 att preskriptionstiden för mord ska slopas även då gärningsmannen är 18–21 år.

Bakgrund

Om straffmätning och val av påföljd

För ett brott som någon begått innan han eller hon fyllt 15 år får enligt 1 kap. 6 § brottsbalken inte dömas till någon påföljd.

Om någon har begått ett brott innan han eller hon har fyllt 21 år ska hans eller hennes ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen (29 kap. 7 § brottsbalken). Enligt Högsta domstolen bör straffnedsättningen normalt bli större för den som när brottet begicks var väsentligt yngre än 21 år än för den som nästan uppnått den åldern, och det bör i princip bli fråga om allt större straffnedsättning ju yngre lagöverträdaren är.

För ett brott som någon begått innan han eller hon fyllt 18 år får dömas till fängelse endast om det finns synnerliga skäl (30 kap. 5 § första stycket brottsbalken). Vidare ska rätten, om den finner att påföljden bör bestämmas till fängelse, i stället bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller andra omständigheter, finns särskilda skäl emot det (32 kap. 5 § brottsbalken).

För ett brott som någon begått efter det att han eller hon har fyllt 18 år men innan han eller hon har fyllt 21 år får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl (30 kap. 5 § andra stycket brottsbalken). Den som är under 21 år får dock inte dömas till svårare straff än tio års fängelse eller i vissa fall 14 års fängelse (29 kap. 7 § andra stycket brottsbalken).

Preskription

Bestämmelser om bortfallande av påföljd (preskription) finns i 35 kap. brottsbalken. De allmänna preskriptionstiderna regleras i 1 §.

I 2 § första stycket anges att preskription inte gäller för vissa särskilt allvarliga brottstyper, bl.a. mord. I samma paragrafs andra stycke finns det dock en undantagsregel som innebär att de vanliga preskriptionsreglerna ska gälla om lagöverträdaren var under 21 år vid tidpunkten för brottet. I förarbetena till 35 kap. 2 § brottsbalken motiverades undantagsregeln i paragrafens andra stycke genom en hänvisning till den straffrättsliga särbehandling som gäller för lagöverträdare under 21 år vid bl.a. straffmätningen och valet av påföljd (prop. 2009/10:50 s. 21).

Påföljdsutredningen

I betänkandet Nya påföljder (SOU 2012:34) föreslog Påföljdsutredningen att påföljdsvalet för ungdomar i åldern 18–20 år i princip ska göras som för vuxna. Utredningen föreslog att det inte ska förutsättas särskilda skäl för att döma lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år till fängelse oavsett om fängelsestraffet är villkorligt eller ovillkorligt. De särskilda ungdomspåföljderna ungdomsvård, ungdomstjänst eller slutna ungdomsvård ska vara förbehållna personer som inte fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet. Den som begår brott efter att ha fyllt 18 år men inte 21 år ska dock kunna dömas till ungdomsvård om det finns särskilda skäl. Om straffvärdet är sådant att brottet kan leda till fängelse och gärningsmannen är under 21 år ska hans eller hennes ungdom även fortsättningsvis beaktas vid straffmätningen. Vid ett brott vars straffvärde endast motiverar ett bötesstraff ska dock inte gärningsmannens ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen, om han eller hon fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet (SOU 2012:34 band 1 s. 41).

Förslagen som gäller lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år har inte genomförts. Andra delar av Påföljdsutredningens förslag har däremot lett till lagstiftning, se bl.a. proposition 2014/15:25 Tydligare reaktioner på ungas brottslighet och proposition 2015/16:151 Ny påföljd efter tidigare dom. Som framgår av följande avsnitt har en utredare också haft i uppdrag att överväga och komplettera de bedömningar och förslag som lämnats av Påföljdsutredningen om nya påföljdsinslag för unga lagöverträdare. Utredaren föreslår att det införs två nya ungdomspåföljder: ungdomstillsyn och ungdomsövervakning, se nedan.

Slopåd straffrabatt för unga myndiga

Regeringen beslutade den 13 december 2017 att ge en särskild utredare i uppdrag att överväga och föreslå ändringar av den straffrättsliga särbehandling av lagöverträdare i åldersgruppen 18–20 år (dir. 2017:122).

Uppdraget redovisades i december 2018 i betänkandet Slopåd straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85). I betänkandet föreslår utredningen, som

antog namnet Ungdomsreduktionsutredningen, att den s.k. ungdomsreduktionen som i dag gäller för lagöverträdare under 21 år, framöver ska gälla för den som har begått brott innan han eller hon har fyllt 18 år. Utredningen föreslår även att bortfallande av påföljd (preskription) för mord och de övriga allvarliga brottstyper som räknas upp i samma paragraf ska ske endast om lagöverträdaren var under 18 år vid tidpunkten för brottet. Som en följd av detta föreslås att bestämmelsen i 26 kap. 3 § andra stycket brottsbalken – som handlar om att straffskalan i vissa fall kan utvidgas uppåt på grund av återfall i förhållande till brott som den tilltalade begått fr.o.m. 21 års ålder – ska ändras så att återfall i förhållande till brott som begåtts fr.o.m. 18 års ålder ska beaktas. Ytterligare en följdändring föreslås i 35 kap. 2 § andra stycket brottsbalken.

I fråga om lagöverträdare i åldern 15–17 år diskuterar utredningen fyra olika modeller i fråga om straffmätning. Utredningen konstaterar att intresset av att undvika en tröskeleffekt vid 18 års ålder inte är så starkt att repressionshöjningar för åldersgruppen 15–17 bör genomföras, och därför anser utredningen att nuvarande reglering bör fortsätta att gälla och fortsätta att tillämpas på samma sätt som i dag när det gäller lagöverträdare i åldern 15–17 år. Det innebär i sin tur att det tillkommer en tröskeleffekt vid 18 års ålder i och med att den s.k. ungdomsreduktionen för 18-åriga lagöverträdare ska upphöra (s. 18).

När det gäller påföljdsval anges, som framgår ovan, i brottsbalken att det krävs synnerliga skäl respektive särskilda skäl för att döma 15–17-åriga respektive 18–20-åriga lagöverträdare till fängelse. Utredarna föreslår att brottsbalken ändras på så sätt att man tar bort stycket om att det krävs särskilda skäl för att döma lagöverträdare i åldern 18–20 år till fängelse. I fråga om straffmätning för lagöverträdare i åldern 15–17 år bedömer utredarna att man inte bör ändra bestämmelserna i brottsbalken om valet av påföljd för lagöverträdare i åldern 15–17 år.

Betänkandet har remitterats och remisstiden gick ut den 15 maj 2019.

Pågående arbetet

Regeringen uppger i det s.k. 34-punktsprogrammet, Regeringens åtgärder mot gängkriminalitet, att

Ungdomsreduktionsutredningens förslag genomförs vad gäller upprepad grov brottslighet där en person i åldern 18–20, som tidigare dömts för brott där minimistraflet är ett års fängelse, ska dömas för ett nytt brott med minimistraflet två års fängelse. Det av Justitiedepartementet omarbetade förslaget kommer att behöva remitteras. Lagrådsremiss beslutas våren 2020 (Regeringens hemsida, januari 2020).

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motionsyrkanden om sänkt straffmyndighetsålder, senast i förra årets betänkande om unga lagöverträdare

(bet. 2018/19:JuU15 s. 22 f.). Utskottet ansåg då att den nuvarande straffmyndighetsåldern var väl avvägd och avstyrkte motionsyrkandet.

Utskottet har vidare flera gånger tidigare behandlat motionsyrkanden om att straffrabatten för gärningspersoner mellan 18 och 20 år ska tas bort eller minskas, bl.a. våren 2017 (bet. 2016/17:JuU21). Utskottet föreslog då ett tillkännagivande om att regeringen borde göra en översyn av bestämmelsen om att gärningspersonens ungdom ska beaktas särskilt i fråga om personer som fyllt 18 år men inte 21 år vid tidpunkten för brottet. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2016/17:224). När utskottet året därefter behandlade liknande yrkanden ansåg utskottet, mot bakgrund av den då tillsatta Ungdomsreduktionsutredningen, att motionsyrkandena om att ta bort den s.k. straffrabatten för unga lagöverträdare fick anses vara i huvudsak tillgodosedda. Utskottet avstyrkte därför samtliga motioner i frågan (bet. 2017/18:JuU18 s. 33). I förra årets betänkande om unga lagöverträdare behandlande utskottet ännu en gång motionsyrkanden om straffrabatt för unga. Utskottet avstyrkte då samtliga motioner i ämnet med hänvisning till att betänkandet Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85) bereddes inom Regeringskansliet och att denna beredning inte borde föregripas.

I slutet av oktober 2019 behandlade utskottet motionsyrkanden om preskriptionstiden för mord när det gäller gärningspersoner mellan 18 och 21 år. Utskottet anförde då följande (bet. 2019/20:JuU4 s. 12):

Den som är 18 år är myndig och har i princip samma rättigheter och skyldigheter som alla andra medborgare i Sverige. En utgångspunkt bör enligt utskottet vara att en myndig person ska ta ansvar för sina handlingar. Det är mot den bakgrunden inte rimligt att lagöverträdare mellan 18 år och 21 år särbehandlas i fråga om preskription av ett så allvarligt brott som mord.

Utskottet ser positivt på att en utredare nu har lämnat ett förslag som bl.a. innebär ändrade preskriptionsregler för mord och andra särskilt allvarliga brott som har begåtts av unga myndiga. Utskottet anser att det är angeläget att förslaget prioriteras och att regeringen skyndsamt återkommer till riksdagen med ett lagförslag som innebär att mord och de övriga allvarliga brottstyper som räknas upp i 35 kap. 2 § brottsbalken ska kunna preskriberas endast om lagöverträdaren var under 18 år vid tidpunkten för brottet. Detta bör riksdagen tillkänna för regeringen.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:34).

Utskottets ställningstagande

När det gäller sänkt straffmyndighetsålder vidhåller utskottet sin tidigare uppfattning om att den nuvarande straffmyndighetsåldern är väl avvägd och avstyrker motionerna 2019/20:543 (SD) yrkande 1, 2019/20:2398 (M) yrkande 1, 2019/20:2894 (M) och 2019/20:3096 (M).

Vidare anser utskottet att ungdomar som begår brott måste mötas av raka och konsekventa reaktioner och att det är viktigt att åtgärderna är tydliga för att förhindra att ungdomar fastnar i kriminalitet. Den gällande ordningen innebär att om någon har begått ett brott innan han eller hon fyllt 21 år ska

hans eller hennes ungdom beaktas särskilt vid straffmätningen. Straffnedsättningen blir större ju yngre personen var när brottet begicks. När det gäller personer som ännu inte fyllt 18 år – och som således är omyndiga – kan utskottet inte ställa sig bakom ett motionsyrkande om att dessa i vissa fall ska kunna dömas som vuxna, dvs. som om de hade fyllt 21 år. Utskottet kan inte heller ställa sig bakom att straffnedsättningen ska reduceras för den som är under 18 år. Utskottet avstyrker därför motion 2019/20:543 (SD) yrkandena 2 i denna del och 3.

Däremot finns det anledning att överväga i vilken utsträckning gärningsmannens ungdom ska beaktas särskilt vid straffmätningen om denne fyllt 18 år vid tidpunkten för brottet. Enligt utskottet bör det inte tas någon sådan hänsyn till gärningsmannens ungdom om det rör sig om återfall i brott. I dessa fall blir en straffreduktion kontraproduktiv och riskerar att skicka en signal om att den unges kriminella livsstil inte tas på tillräckligt allvar. Utskottet anser därför att man bör se över dagens system med straffreduktion för unga över 18 år när det gäller återfall i brott och unga som har begått grova brott. Frågan om straffreduktion för unga över 18 år har som framkommit ovan utretts och regeringen har också aviserat att den kommer att fatta beslut om en lagrådsremiss under våren. Det är enligt utskottet viktigt att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag som tillgodoser det anförda. Vad utskottet nu anför bör riksdagen ge regeringen tillkänna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2019/20:2793 (L) yrkande 14 och 2019/20:3248 (C) yrkande 21 samt tillstyrker delvis 2019/20:543 (SD) yrkande 2 i denna del, 2019/20:787 (SD), 2019/20:2728 (KD) yrkande 4 och 2019/20:3065 (M) yrkande 1.

När det avslutningsvis gäller preskriptionstiden för mord noterar utskottet att riksdagen i november 2019 tillkännagav för regeringen att den skyndsamt bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att mord och andra allvarliga brott ska kunna preskriberas endast om lagöverträdaren var under 18 år vid tidpunkten för brottet. Enligt utskottet saknas mot denna bakgrund anledning för riksdagen att nu ta några ytterligare initiativ i frågan. Motion 2019/20:2793 (L) yrkande 15 avstyrks därmed.

Påföljder

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en enhet inom Kriminalvården med ansvar för unga lagöverträdare mellan 15 och 18 år och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen ställer sig även bakom det som utskottet anför om nya ungdomspåföljder och tillkännager detta för riksdagen

Utskottet avslår övriga motionsyrkanden om effektivare tillämpning av påföljder och om sanktionerade krav på föräldrar till unga lagöverträdare att bistå myndigheter.

Jämför reservation 19 (S, V, L, MP), 20 (S, C, V, MP) och 21 (M, SD).

Motionerna

I partimotion 2019/20:2828 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 44 begär motionärerna att en ny enhet för unga ska inrättas inom Kriminalvården. Den föreslagna enheten ska hantera barn och unga mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott och ansvara för vissa ungdomspåföljder såsom ungdomsvård och ungdomstjänst. Liknande yrkanden framställs även i kommittémotionerna 2019/20:2928 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 14, 2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2 och 2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 17.

Adam Martinen m.fl. (SD) anför i kommittémotion 2019/20:543 yrkande 6 att de vill se fler påföljder för unga lagöverträdare, t.ex. i form av helgavskiljning med fotboja. Likaså anför Andreas Carlson m.fl. (KD) i kommittémotion 2019/20:2729 yrkande 5 att fler olika typer av påföljder bör införas för unga lagöverträdare. Även i kommittémotion 2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkandena 12 och 13 anföras att det behövs nya former av påföljder för unga, såsom ungdomsövervakning. I de tre sistnämnda motionerna hänvisar motionärerna till promemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25) som överlämnades till regeringen i juni 2017 men som ännu inte nått riksdagen i form av en proposition. Motionärerna förväntar sig att regeringen snarast fullföljer lagstiftningsarbetet och presenterar färdiga förslag till riksdagen.

I kommittémotion 2019/20:3065 yrkande 3 anför Johan Forssell m.fl. (M) att myndigheternas insatser gentemot ungdomar som återfaller i grov brottslighet eller på annat sätt ger uttryck för ett hänsynslöst beteende i högre grad bör syfta till att hindra ungdomar att begå nya brott. Motionärerna menar att inlåsning, övervakning och kontroll bör vara i fokus i högre utsträckning.

I motion 2019/20:2398 av Erik Ottoson (M) yrkande 2 efterfrågar motionären en översyn av möjligheten att ställa krav på föräldrar till unga lagöverträdare att delta och bistå myndigheter, såsom socialförvaltningar, i

åtgärder som är riktade mot deras barn med anledning av barnets brottslighet. I yrkande 3 i samma motion anför motionären att de föreslagna kraven på föräldrarna ska vara förenade med sanktionsmöjligheter.

Bakgrund

Gällande rätt m.m.

De särskilda påföljder för unga som finns i dag är ungdomsvård, ungdomstjänst och slutna ungdomsvård. Dessa regleras främst i 32 kap. brottsbalken.

Ungdomsvård

Enligt 32 kap. 1 § brottsbalken får den som är under 21 år och som begått brott dömas till ungdomsvård om han eller hon har ett särskilt behov av vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (2001:453) eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga och den unge kan ges sådan vård eller åtgärd. Vården och åtgärderna ska syfta till att motverka att den unge utvecklas ogynnsamt.

Ungdomsvård får dömas ut endast om socialtjänstens planerade åtgärder, i förekommande fall i förening med ungdomstjänst eller böter, kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den unges tidigare brottslighet.

Om åtgärderna ska vidtas med stöd av socialtjänstlagen ska rätten utfärda en föreskrift om att den unge ska följa det ungdomskontrakt som upprättats av socialnämnden. Innehållet i kontraktet ska framgå av domen. I de fall åtgärderna i stället vidtas med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, ska den vårdplan som upprättats av socialnämnden bifogas domen.

Det finns även möjlighet för rätten att besluta att den unge ska biträda den skadelidande med visst arbete som syftar till att avhjälpa eller begränsa den skada brottet orsakat eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. En förutsättning är dock att den skadelidande samtycker till detta.

Ungdomstjänst

Den som är under 21 år och som begått brott får dömas till ungdomstjänst om påföljden är lämplig med hänsyn till hans eller hennes person och övriga omständigheter (32 kap. 2 § brottsbalken). Den som döms till ungdomstjänst är skyldig att utföra oavlönat arbete och delta i någon annan särskilt anordnad verksamhet i lägst 20 och högst 150 timmar.

Den som är över 18 år får dock endast dömas till ungdomstjänst om det finns särskilda skäl för det.

En förutsättning för att rätten ska få döma någon till ungdomstjänst är vidare att påföljden kan anses vara tillräckligt ingripande med hänsyn till

brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet samt att det inte finns skäl för att döma till ungdomsvård.

Om det behövs med hänsyn till brottslighetens straffvärde eller art eller den unges tidigare brottslighet får rätten enligt 3 § förena ungdomsvård med ungdomstjänst eller dagsböter.

Det är socialnämnden som ska bestämma det närmare innehållet i en utdömd ungdomstjänst i en arbetsplan och utse en handledare för den unge. Socialnämnden ska även kontrollera att arbetsplanen följs (5 kap. 1 b § socialtjänstlagen). Ungdomstjänsten ska verkställas så snart det är möjligt och ska bestå av oavlönat arbete och någon annan särskilt anordnad verksamhet (prop. 2014/15:25 s. 22).

I förarbetena anförs att det är lämpligt att det i ungdomstjänsten ingår moment som innebär att socialtjänsten klargör villkoren för ungdomstjänsten för den unge samt ger honom eller henne möjlighet att reflektera över sin livssituation och diskutera det brott han eller hon begått. Därutöver kan ungdomstjänsten innefatta ett avslutande samtal mellan socialtjänstens representant och den unge och, om möjligt, den unges vårdnadshavare och någon från arbetsplatsen. På så vis kan den unge ges en återkoppling om hur ungdomstjänsten fungerat (prop. 2005/06:165 s. 67).

Ungdomstjänsten ska bestå av meningsfulla arbetsuppgifter. Det är viktigt att arbetet inte uppfattas enbart som en bestraffning. Vilka arbetsplatser som kan bli aktuella beror till stor del på de lokala förhållandena. Det kan t.ex. röra sig om kommunal verksamhet och olika ideella föreningar, trossamfund och andra liknande verksamheter som inte har kommersiellt syfte. Även statlig verksamhet kan komma i fråga. Om det uppstår svårigheter att hitta lämpliga arbetsplatser finns också den möjligheten att kommunen i egen regi anordnar lämpligt arbete.

När Brottsförebyggande rådet (Brå) 2011 gjorde en utvärdering av 2007 års påföljdsreform om ungdomsvård och ungdomstjänst visade det sig att vanliga arbetsuppgifter bland ungdomar som gör sin ungdomstjänst inom offentlig sektor eller inom en ideell verksamhet är vaktmästarsysslor, fastighetsskötsel och parkarbete. De som arbetar för en ideell verksamhet får ofta hjälpa till i en butik eller hjälpa till i någon idrottsverksamhet. Bland dem som gör sin ungdomstjänst inom ett privat företag är arbete i kök, kafé eller restaurang den vanligaste arbetsuppgiften. I vissa kommuner är köksarbete på hamburgerkedjor vanligt (rapport 2011:10).

Sluten ungdomsvård

I de fall rätten finner att påföljden för den som begått ett brott innan han eller hon fyllt 18 år bör bestämmas till fängelse, ska den enligt 32 kap. 5 § brottsbalken i stället bestämma påföljden till sluten ungdomsvård under viss tid, lägst 14 dagar och högst fyra år. Detta gäller dock inte om det, med hänsyn till den tilltalades ålder vid lagföringen eller annan omständighet, finns särskilda skäl som talar emot det.

Bestämmelser om verkställighet finns i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Där framgår det bl.a. att den dömda ska ges nödvändig vård och behandling och ges tillfälle till utbildning, aktiviteter, förströelse, fysisk träning och vistelse utomhus (12 §). Han eller hon får hindras att lämna det särskilda ungdomshemmet och även i övrigt underkastas den begränsning av rörelsefriheten som är nödvändig för att verkställigheten ska kunna genomföras (13 §). Vidare föreskrivs det att verkställigheten alltid ska inledas på en låsbar enhet, men den dömda ska så snart förhållandena medger det ges möjlighet till vistelse under öppnare former (14 §).

Enligt 1 § ska verkställigheten av sluten ungdomsvård ske vid sådana särskilda ungdomshem som avses i 12 § lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Det är Statens institutionsstyrelse (Sis) som ansvarar för verkställigheten (3 § lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård). Den ska planläggas och genomföras efter samråd med socialnämnden på den dömdes hemort. En individuellt utformad verkställighetsplan ska också upprättas för den dömda.

Utlussning

Den 1 augusti 2011 trädde nya bestämmelser i kraft i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård som gett Sis en större och delvis annorlunda roll vid utlussning av unga som dömts till sluten ungdomsvård (prop. 2010/11:107, bet. 2010/11:JuU25, rskr. 2010/11:284). Bestämmelserna syftar till att förbättra verkställigheten och öka möjligheterna till successiv utlussning under kontrollerade former.

Under den senare delen av verkställigheten ska den dömda genom konkreta åtgärder förberedas för ett liv i frihet (18 a §). Bestämmelsen tydliggör att Sis under den senare delen av verkställigheten genom konkreta åtgärder ska förbereda den dömda för ett liv i frihet. Behovet av konkreta åtgärder varierar utifrån strafftiden och de personliga och sociala förhållandena. En bedömning ska göras i varje enskilt fall av den dömdes behov av åtgärder under utlussningen. I normalfallet bör det dock innebära att någon form av kvalificerad insats görs utanför det särskilda ungdomshemmet under utlussningen. Förberedelserna kan avse olika områden, t.ex. utbildning, praktik, boende eller fritidsaktiviteter.

Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 juli 2015 tydliggjordes socialnämndens ansvar för att tillgodose det särskilda behov av stöd som unga kan ha efter att ha verkställt sluten ungdomsvård (prop. 2014/15:25, bet. 2014/15:JuU9, rskr. 2014/15:102).

Pågående arbete

Ungdomsövervakning

Regeringen gav i december 2016 en utredare i uppdrag att överväga och komplettera de bedömningar av och förslag om ungdomspåföljder som presenterats inom ramen för Påföljdsutredningens betänkande Nya påföljder

(SOU 2012:34). I promemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25) föreslås att det införs två nya påföljder för unga lagöverträdare: ungdomstillsyn och ungdomsövervakning. De föreslagna påföljderna ska avhjälpa brister och täcka upp luckor i det nuvarande påföljdssystemet. Syftet är att det för en person under 18 år i princip alltid ska finnas en tillämplig ungdomspåföljd som är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens allvar och den unges tidigare brottslighet. Därmed ska vuxenpåföljder och höga bötesstraff kunna undvikas.

Som ett led i den fortsatta beredningen av promemorian publicerade regeringen den 16 april 2019 ett utkast till lagrådsremiss med titeln Ungdomsövervakning. I utkastet föreslås att ungdomsövervakning införs som en ny påföljd för unga lagöverträdare. I likhet med vad som föreslås i promemorian anför regeringen att det finns behov av en ny påföljd som kan tillämpas när förutsättningar för ungdomsvård eller ungdomstjänst saknas samtidigt som det inte finns tillräckliga skäl för slutna ungdomsvård. För att säkerställa att påföljden är tillräckligt ingripande bör den kunna straffmätas. Den nya påföljden bör vidare bygga på övervakning och kontroll och innebära någon form av uppoffring och frihetsinskränkning som är mer ingripande än ungdomsvård och ungdomstjänst, men utan att det innebär institutionsvård. För att ett nytt påföljdsslag ska kunna verka brottsavhållande och leva upp till barnkonventionens bestämmelser bör innehållet i påföljden också utformas på så sätt att den så långt som möjligt angriper de riskfaktorer som kan antas öka risken för nya brott och understödjer de skyddsfaktorer som kan antas motverka en sådan risk.

Utgångspunkten för valet av ungdomsövervakning som påföljd bör vara att brottslighetens straffvärde, art och den unges tidigare brottslighet påkallar en ingripande påföljd samtidigt som de andra icke frihetsberövande ungdomspåföljderna inte är tillräckligt ingripande.

För att påföljden ska kunna ges en sådan utformning att den ska kunna täcka angivna brister i systemet föreslås att dess tillämpningsområde inte bör styras utifrån en behovsbedömning, såsom vid ungdomsvård, eller en lämplighetsbedömning, såsom vid ungdomstjänst. Inte heller bör påföljdsvalet förutsätta samtycke från den unge eller dennes vårdnadshavare.

Ungdomsövervakning bör i första hand komma i fråga för den som vid lagföringstillfället är under 18 år. Endast om det finns särskilda skäl för det bör påföljden kunna dömas ut för en person som vid lagföringstillfället fyllt 18, men inte 21 år. Rätten ska få bestämma tiden för ungdomsövervakning till lägst sex månader och högst ett år.

Den som döms till ungdomsövervakning ska medverka i en verkställighetsplanering som ska mynna ut i en individuellt utformad verkställighetsplan. Verkställighetsplanen ska alltid innehålla föreskrifter om möten med en koordinator och om inskränkningar i den dömdes rörelsefrihet samt en upplysning om förbud mot bruk av narkotika, vissa andra medel och hälsofarliga varor. Inskränkningarna i rörelsefriheten ska bestå i antingen ett förbud att lämna bostaden under helgkvällar och

helgnätter eller andra rörelseinskränkningar som t.ex. ett förbud att vistas på en viss plats eller inom ett visst område. Rörelseinskränkningarna ska kontrolleras med hjälp av elektroniska hjälpmedel. Om den dömde följer verkställighetsplanen på ett godtagbart sätt, ska de rörelseinskränkande inslagen kunna trappas ned. Verkställighetsplanen ska även få reglera frågor om bl.a. den dömdes boende, skolgång eller annan sysselsättning, missbruksbehandling och andra åtgärder som syftar till att förebygga att den dömde återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Kriminalvården föreslås ansvara för verkställigheten av ungdomsövervakning.

Om den dömde inte inställer sig för att medverka i verkställighetsplaneringen eller inte kommer till möten med koordinatören, ska Kriminalvården kunna begära hjälp av Polismyndigheten för att hämta den dömde. Föreskrifter om inskränkningar i rörelsefriheten ska också kunna verkställas med hjälp av Polismyndigheten.

För att möjliggöra sådant informationsutbyte mellan Kriminalvården och andra myndigheter och aktörer som kan behövas för att bl.a. upprätta verkställighetsplanen föreslås vissa ändringar i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Vidare föreslås det i utkastet till lagrådsremiss att förslaget att införa ungdomstillsyn som en ny ungdomspåföljd inte bör genomföras. Inte heller bör ungdomstillsyn införas för att kunna förstärka en ungdomsvård som annars inte är tillräckligt ingripande.

Förslaget att införa ungdomspåföljden som benämns som ungdomstillsyn i promemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25) motsvarar i huvudsak Påföljdsutredningens förslag till en ny ungdomspåföljd benämnd kontaktskyldighet för unga. Ungdomstillsyn ska enligt förslaget kunna komma i fråga i de fall då ungdomstjänst eller ungdomsvård visserligen är tillräckligt ingripande påföljder med hänsyn till brottslighetens allvar, men det saknas förutsättningar för ett sådant påföljdsval. Så kan vara fallet om socialnämnden har bedömt att den unge saknar ett särskilt vårdbehov samtidigt som den unge inte är lämplig för ungdomstjänst på grund av t.ex. missbruk.

En grundläggande förutsättning vid överväganden om nya inslag i påföljdssystemet – med tillkommande uppgifter och kostnader för den myndighet som ska ansvara för verkställighet av påföljden – är att sådana förändringar endast bör komma i fråga om det finns ett tydligt behov av påföljden. Bedömningen i promemorian är att det kan antas att ungdomstillsyn inte skulle tillämpas i ett stort antal fall eftersom det inte är särskilt vanligt att den unge både saknar särskilt vårdbehov och är olämplig för ungdomstjänst. Det pekas även på att det sedan Påföljdsutredningen lämnade sina förslag har skett ett reformarbete som bl.a. syftar till att öka kvaliteten i socialnämndens yttranden samt de ungdomskontrakt och vårdplaner som ligger till grund för ungdomsvård.

Mot den bakgrunden kan, enligt promemorian, de fall då domstolen anser sig förhindrad att döma till ungdomsvård antas ha minskat något.

När det gäller förslagets materiella utformning pekar flera remissinstanser på att påföljdens närmare innehåll inte är klart avgränsat i förhållande till ungdomsvård, vilket leder till att påföljderna riskerar att överlappa varandra på ett sätt som skapar otydlighet. Vidare riskerar införandet av ytterligare en påföljd som ska kunna dömas ut för samma typ av brottslighet som ungdomsvård och ungdomstjänst att göra påföljdssystemet komplext och svåröverskådligt. Det kan också resas vissa invändningar när det gäller påföljdens ingripandegrad, särskilt i förhållande till ungdomstjänst. Åklagarmyndigheten påpekar i sitt remissvar kan det finnas en risk för att en ung person medvetet skulle straffa ut sig från en utdömd ungdomstjänst i syfte att i stället dömas till ungdomstillsyn om den framstår som mindre ingripande.

Mot denna bakgrund bedömer regeringen att det saknas tillräckliga skäl för att införa ungdomstillsyn som en självständig påföljd eller som en förstärkningspåföljd till ungdomsvård.

Regeringen föreslår i utkastet till lagrådsremiss att de nya bestämmelserna ska träda i kraft den 1 juli 2021. I det s.k. 34-punktsprogrammet, Regeringens åtgärder mot gängkriminalitet, anges att lagrådsremissen om ungdomsövervakning avses att bli beslutad under våren 2020. En proposition är aviserad i maj.

Översyn av verksamheten vid Statens institutionsstyrelse

I april 2019 gav regeringen Statskontoret i uppdrag att genomföra en bred översyn av verksamheten vid Statens institutionsstyrelse (Sis). Analysen ska syfta till att identifiera utvecklingsbehov och föreslå åtgärder som förstärker och utvecklar Sis förmåga att fullgöra sitt uppdrag. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 mars 2020.

Ska strafföreläggande även kunna avse ungdomstjänst?

I kommittédirektiven till utredningen Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott (dir. 2019:103) som beslutades av regeringen i december 2019, se ovan, anges också att utredaren ska ta ställning till om det bör införas en möjlighet för åklagare att genom strafföreläggande besluta om ungdomstjänst, och i vilka situationer det i så fall bör vara möjligt, och lämna förslag på de författningsändringar som bedöms nödvändiga.

Åklagare kan under vissa förutsättningar utfärda ett strafföreläggande om den misstänkte erkänner gärningen och det är klart vad det ska bli för straff. Strafföreläggandet måste godkännas av den misstänkte. Har brottet begåtts av någon som inte fyllt 18 år får ett strafföreläggande endast avse böter, men kan – till skillnad från förelägganden som avser böter som riktar sig mot myndiga lagöverträdare – utfärdas trots att böter inte är föreskrivet i straffskalan för brottet (48 kap. 4 § rättegångsbalken och 15 § lagen [1964:167] med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare). Ett strafföreläggande har samma

verkan som en dom och får även omfatta ett enskilt anspråk som avser betalningsskyldighet. Regeringen anför (s. 12):

Det är angeläget att vidta åtgärder för att utveckla rättsväsendets förmåga att snabbt utreda och lagföra brott. En snabb reaktion från samhällets sida kan vara särskilt viktig för unga lagöverträdare. Möjligheten att utfärda strafföreläggande utgör ett snabbt och effektivt förfarande för att lagföra ett brott när den misstänkte erkänner gärningen och brottet inte är alltför allvarligt. Sedan man införde möjligheten till strafföreläggande för brott som begåtts av någon under 18 år har ungdomstjänst införts i syfte att bl.a. minska användningen av böter (jfr prop. 2005/06:165 s. 48 och 64). En utökning av åklagares möjlighet att utfärda strafföreläggande till att även avse ungdomstjänst kan innebära att de unga skulle få en snabbare reaktion på det brott de begått.

Uppdraget ska redovisas senast den 21 juni 2021.

Tidigare riksdagsbehandling

Vid behandlingen av proposition 2014/15:25 Tydligare reaktioner på ungas brottslighet (bet. 2014/15:JuU9) våren 2015 behandlade och biföll utskottet ett motionsyrkande om att införa en ny påföljd för unga – helgavskiljning med fotboja. Riksdagen följde utskottets förslag och gav regeringen till känna att den borde se över hur ungdomspåföljden helgavskiljning med fotboja kan utformas och återkomma med ett sådant förslag till riksdagen (rskr. 2014/15:102). Av Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2018 (skr. 2018/19:75) framgår att ovan nämnda tillkännagivanden inte är slutbehandlade (s.11).

Motioner om att införa fler påföljder för unga behandlades även våren 2017 (bet. 2016/17:JuU21) av utskottet. Utskottet såg då positivt på att en utredare hade fått i uppdrag att överväga och komplettera de bedömningar och förslag som lämnats av Påföljdsutredningen om påföljdsinslag för unga lagöverträdare, men framhöll också vikten av att arbetet skulle leda fram till konkreta åtgärder. Utskottet föreslog därför ett tillkännagivande till regeringen om att fler olika former av påföljder för unga borde införas. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2016/17:224). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2018/19:75 s. 43).

Även vid utskottets behandling av motionsyrkanden om nya ungdomspåföljder våren 2018 vidhöll utskottet sin uppfattning att det borde införas fler former av påföljder för unga (bet. 2017/18:JuU18). Utskottet betonade att det därför var viktigt att den beredning som då pågick av förslagen att införa fler påföljder för unga ledde fram till konkreta åtgärder. Enligt utskottet fanns det därför anledning för riksdagen att åter göra ett tillkännagivande till regeringen om att den bör återkomma till riksdagen med ett förslag som tillgodoser detta. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2017/18:175). Tillkännagivandet är inte slutbehandlat (skr. 2018/19:75 s. 60).

Slutligen ställde sig riksdagen i april 2019 bakom det som utskottet anför om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga

som begått grova brott och tillkännagav detta för regeringen (bet. 2018/19:JuU13, rskr. 2018/19:192).

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan riktade riksdagen på förslag av utskottet våren 2019 ett tillkännagivande till regeringen om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott. Utskottet vidhåller denna uppfattning. Enheten ska hantera barn och unga mellan 15 och 18 år som begått allvarliga våldsbrott eller andra grova brott. Den nya enheten hos Kriminalvården ska bl.a. ansvara för vissa ungdomspåföljder, t.ex. ungdomsvård och ungdomstjänst. Unga som begått allvarliga brott blir därmed statens snarare än kommunernas ansvar. Hos Kriminalvården finns en bred erfarenhet av att hantera personer som begått brott. På så sätt kan grovt kriminella unga i högre grad bemötas med de rehabiliteringsåtgärder som används för kriminella generellt. Syftet är inte främst att straffa, utan att använda åtgärder som har bättre förutsättningar att lyckas än traditionell socialtjänst. Genom att Kriminalvården är en statlig myndighet kan det vidare förväntas att de åtgärder som sätts in kommer att vara desamma över hela landet. Det innebär också att socialtjänsten i utsatta områden avlastas från en tids- och resurskrävande grupp och får bättre möjligheter att fokusera på barn och ungdomar som befinner sig i riskzonen för att hamna i kriminalitet eller i andra sociala problem. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen ge regeringen tillkänna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2019/20:2828 (M) yrkande 44, 2019/20:2928 (M) yrkande 14, 2019/20:3065 (M) yrkande 2 och 2019/20:3248 (C) yrkande 17.

Utskottet anser vidare att det behövs nya former av påföljder för unga, t.ex. bör elektronisk övervakning kunna användas i ökad utsträckning för unga i åldern 15–17 år. Detta skapar möjlighet att leva ett skötsamt liv samtidigt som frihetsberövande kan undvikas. Som framgår ovan överlämnade en utredare, som haft i uppdrag att komplettera de bedömningar av och förslag på ungdomspåföljder som Påföljdsutredningen presenterat, promemorian Nya ungdomspåföljder till regeringen i juni 2017. I promemorian föreslås att det införs två nya påföljder för unga lagöverträdare: ungdomstillsyn och ungdomsövervakning. Syftet är att det för en person under 18 år i princip alltid ska finnas en tillämplig ungdomspåföljd som är tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens allvar och den unges tidigare brottslighet. Promemorian har remissbehandlats, men trots detta och trots att riksdagen vid flertalet tillfällen tillkännagett för regeringen att det ska kunna utdömas fler lämpliga påföljder för unga lagöverträdare, har något lagförslag ännu inte presenterats för riksdagen. Det är nu angeläget att regeringen snarast fullföljer lagstiftningsarbetet och överlämnar ett förslag till riksdagen. Vad utskottet nu anfört bör riksdagen ge regeringen tillkänna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2019/20:543 (SD) yrkande 6, 2019/20:2729 (KD) yrkande 5, 2019/20:2793 (L) yrkandena 12 och 13 samt 2019/20:3065 (M) yrkande 3.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att föräldrarnas dekatighet är viktig, men anser inte att det framkommit något som ger anledning för riksdagen att göra några sådana tillkännagivanden som föreslås i motion 2019/20:2398 (M) yrkandena 2 och 3. Motionsyrkandena avstyrks.

Motioner som bereds förenklat

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår de motionsförslag som beretts i förenklad ordning.
Jämför det särskilda yttrandet (KD).

Utskottets ställningstagande

I betänkandet behandlas motionsförslag som rör samma eller i huvudsak samma frågor som utskottet har behandlat tidigare under valperioden (se bilaga 2). Detta har gjorts i betänkande 2018/19:JuU15, och riksdagen har i enlighet med utskottets förslag avslagit motionsyrkandena. Utskottet står fast vid sina senaste ställningstaganden, och det finns inte heller andra skäl att åter behandla motionerna i vanlig ordning. Motionerna avstyrks därför.

Reservationer

1. **Brottsförebyggande åtgärder för unga, punkt 1 (M)**

av Johan Forssell (M), Magdalena Schröder (M) och Ellen Juntti (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3062 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 10 och
bifaller delvis motionerna

2019/20:1113 av Leila Ali-Elmi (MP) yrkande 3 och

2019/20:1999 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Elisabeth Björnsdotter
Rahm (båda M) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

På senare tid har det förekommit en ny grupp av unga vuxna på fängelserna i Sverige som innebär nya utmaningar för Kriminalvården. Det rör sig om män från socialt utsatta områden med lågt förtroende för myndigheter och som ofta redan i unga år är tungt kriminellt belastade och har missbruksproblem. Intresset för att lämna kriminaliteten är inte sällan obefintligt. Situationen ställer nya krav på innehållet i verkställigheten. Det handlar om att anpassa insatserna så att åtgärderna i största möjliga mån ser till att dömda från utsatta områden får stöd att återgå till ett laglydigt och ordnat liv. Kriminalvården bör bl.a. hitta samarbetsformer som kan bidra till en bättre utslussning för dessa individer.

Vi vill ge en utredare i uppdrag att, bl.a. utifrån erfarenheter i andra länder, ta ett samlat grepp kring denna grupp av individer i syfte att lämna förslag som är anpassade efter denna grupp om lämpliga brottsförebyggande åtgärder och straffens innehåll.

2. **Sociala insatsgrupper, punkt 2 (M, KD)**

av Ingemar Kihlström (KD), Johan Forssell (M), Magdalena Schröder (M), Ellen Juntti (M) och Mattias Ingeson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6 och
bifaller delvis motionerna

2019/20:2147 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 5 och

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 10.

Ställningstagande

I en social insatsgrupp samverkar socialtjänst, skola och polis för att på individnivå förmå unga att sluta begå brott. Målgruppen för insatsgrupperna är barn och unga med allvarlig risk för fortsatt kriminalitet, och insatsgrupperna kan vara ett bra verktyg i det brottsförebyggande arbetet. Vi vill inrätta fler och effektivare sociala insatsgrupper för att socialtjänst, skola och polis i samverkan ska kunna hjälpa unga att sluta begå brott och samtidigt säkerställa att arbetsformen kontinuerligt ses över och förbättras enligt de analyser och studier som gjorts.

3. Sociala insatsgrupper, punkt 2 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:2147 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 5 och
bifaller delvis motionerna

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 10 och

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6.

Ställningstagande

För att det brottsförebyggande arbetet ska vara effektivt och framgångsrikt krävs att samtliga relevanta aktörer på lokal nivå samverkar både när det gäller att definiera problemet, ta fram en handlingsplan mot problemet och genomföra de åtgärder som följer av den. På så sätt skapas förutsättningar för statliga myndigheter, kommunala verksamheter och det civila samhällets organisationer, inklusive trossamfund, att utifrån ett helhetsperspektiv kunna arbeta målinriktat tillsammans. Jag anser att det förebyggande arbetet, utöver generella välfärdssatsningar, också bör bestå i samordnade insatser mellan aktörer på både nationell, regional och lokal nivå samt även engagera och inkludera civilsamhällesaktörer, skolan och fritidsverksamheter, trossamfund

och, i lämpliga fall, delar av näringslivet. Arbetet behöver vara långsiktigt och strukturerat. Det är även viktigt att fritidsledare, lärare, personal inom socialtjänsten och polisen har kunskap om gängkriminalitet och våldsbejakande extremism för att tidigt kunna upptäcka och fånga upp barn och ungdomar som ligger i riskzonen för att dras in i sådana grupperingar. Regeringen bör därför ta initiativ till att inrätta lokala sociala insatsgrupper i syfte att minska skjutningar, dödligt våld och gängkriminalitet.

4. Sociala insatsgrupper, punkt 2 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 10 och

bifaller delvis motionerna

2019/20:2147 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 5 och

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6.

Ställningstagande

De sociala insatsgrupperna har visat sig vara en framgångsrik metod, och den introduceras nu på allt fler håll i landet. Jag vill uppmuntra detta arbetssätt som kan göra stor skillnad för den unge själv och hans eller hennes framtidsmöjligheter genom att förebygga att ungdomar fastnar i en brottskarriär. Det är också viktigt att sociala insatsgrupper används för ungdomar som ännu inte fyllt 15 år, vilket också riksdagen har gett regeringen tillkänna.

Det bör även nämnas att det förekommer lokala projekt med sociala insatsgrupper för unga vuxna mellan 20 och 29 år. Samverkan i sådana insatsgrupper involverar bl.a. socialtjänsten, polisen, kriminalvården, kronofogden och den lokala arbetsförmedlingen. Även sådana sociala insatsgrupper bör uppmuntras som arbetsmetod för att samordna insatser.

5. Utvärdering av sekretessbestämmelse, punkt 3 (M, KD, L)

av Ingemar Kihlström (KD), Johan Forssell (M), Magdalena Schröder (M), Ellen Juntti (M), Johan Pehrson (L) och Mattias Ingesson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 30,
2019/20:2928 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 17 och
2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 7 och
bifaller delvis motion
2019/20:2478 av Margareta Cederfelt (M) yrkande 1.

Ställningstagande

Ett välfungerande samarbete mellan socialtjänsten och polisen är grundläggande för att kunna förhindra ungdomsbrottslighet. En avgörande faktor i detta samarbete är att de olika aktörerna som möter ungdomar i riskmiljö kan föra dialog och utbyta information om ungdomar.

År 2013 infördes en ny sekretessbrytande bestämmelse som innebär att en uppgift som rör en enskild person som inte fyllt 21 år i vissa fall ska kunna lämnas från socialtjänsten till polisen. Det finns dock indikationer på att bestämmelser om sekretess fortfarande förhindrar att nödvändig information delas mellan socialtjänsten och polisen. Bland annat tolkas bestämmelsen olika i olika kommuner. Riksdagen har uppmanat regeringen att utvärdera de sekretessbrytande bestämmelser som infördes 2013, och regeringen bör skyndsamt genomföra en sådan utvärdering.

I samband med denna utvärdering bör man bl.a. överväga om det finns ett behov av att klargöra sekretessreglerna och förtydliga dem så att samarbetet underlättas. En oro för att göra fel får inte hindra myndigheter från att göra allt som är möjligt för att få en ung person att lämna, eller inte hamna i, kriminella miljöer. En ändrad sekretesslagstiftning skulle kunna underlätta samverkan när det gäller misstänkta kriminella och dessutom underlätta arbetet med barn som är brottsoffer inom ramen för s.k. barnahus. I samband med översynen av sekretessbestämmelsen bör man därför överväga om skola och socialtjänst bör vara skyldiga att på polisens begäran bryta myndighetssekretessen kring en enskild när det är motiverat i förebyggande syfte.

6. Drogtester av barn under 15 år, punkt 4 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 4.

Ställningstagande

Trots förändringar i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare har polisens möjlighet att drogtesta barn under 15 år inte nyttjats särskilt ofta. En förklaring har varit otydlighet kring vad lagen innebär. Vi ser utökade drogtestar av unga som en viktig insats för att förebygga brott och anser därför att lagen behöver förtydligas på denna punkt.

7. Utredning av brott som begåtts av barn under 15 år, punkt 5 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5 och
bifaller delvis motionerna
2019/20:1433 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S),
2019/20:2246 av Louise Meijer (M) yrkande 1,
2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11 och
2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 23.

Ställningstagande

Förutsättningarna att förhindra ett liv i brottslighet är bättre desto tidigare de första insatserna sker. Tyvärr ser vi i dag en utveckling där konsekvenserna uteblir för personer under 15 år som begått brott på grund av att brotten, även de grövre, ofta inte blir utredda. Det bör därför ske en riktad insats för att förbättra kunskapen hos socialsekreterarna och förtydliga den rådande

lagstiftningen så att fler brott utreds där den misstänkte gärningsmannen är minderårig.

8. Utredning av brott som begåtts av barn under 15 år, punkt 5 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 23 och
bifaller delvis motionerna
2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5,
2019/20:1433 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S),
2019/20:2246 av Louise Meijer (M) yrkande 1 och
2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11.

Ställningstagande

Jag vill att åklagare ska kunna väcka bevistalan efter eget beslut och att det bör ske regelmässigt i fall av dödligt våld och när det gäller grova sexualbrott. En förändring skulle innebära en trygghet för såväl misstänkta som brottsoffer och dessutom underlätta brottsoffers skadeståndsanspråk. Jag vill därför att regeringen så snart som möjligt återkommer med ett förslag om bevistalan med målet att öka tryggheten både för möjliga gärningspersoner och för brottsoffer. Det är dock viktigt att en eventuell förändring inte får till följd att minimiåldern för straffrättsligt ansvar luckras upp.

9. Utredning av brott som begåtts av barn under 15 år, punkt 5 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 11 och
bifaller delvis motionerna

2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5,
2019/20:1433 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S),
2019/20:2246 av Louise Meijer (M) yrkande 1 och
2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 23.

Ställningstagande

Unga under 15 år är inte straffmyndiga och ska inte heller vara det. Därför ska de inte heller ställas inför rätta, även om de begått mycket allvarliga handlingar. Det är däremot viktigt att synliggöra allvaret i att mycket unga personer begår brott och markera detta genom att polisen utreder saken. Den kunskap som framkommer i en polisutredning hjälper till att klargöra vad som hänt, vilket är viktigt för både förövaren och brottsoffret. Utredningen kan också hjälpa till att rentvå ungdomar från obefogade misstankar.

När en ung person begår brott är det en signal om att något inte står rätt till i den unges tillvaro. Att polisen utreder kan vara en väckarklocka för den unge och vårdnadshavarna och kan också vara ett viktigt underlag för de sociala myndigheterna. Därför ska huvudregeln vara att brott som begås av unga alltid ska utredas. Undantag ska göras för rent bagatellartade lagöverträdelse och okynnesanmälningar.

10. Snabbare lagföring, punkt 6 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 14.

Ställningstagande

Det är viktigt att barn och familjer, särskilt de som bor i brottsbelastade områden eller befinner sig i en svår situation, tidigt får hjälp, men de ungdomar som ändå begår brott ska få en snabb och tydlig reaktion från samhället. Detta bör ges regeringen tillkänna.

11. Övervakning och andra tvångsmedel, punkt 7 (M, SD)

av Johan Forssell (M), Magdalena Schröder (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:2828 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 47.

Ställningstagande

Vi vill att det skapas möjlighet att, inom ramen för en pågående brottmålsprocess, förordna om utgångsförbud under kvällar och helger och att det ska kunna kombineras med övervakning med fotboja under den tid som förundersökningen pågår. Syftet ska vara att snabbt bryta ett kriminellt beteende.

12. Målsägandebitråde vid brott som begåtts av barn under 15 år, punkt 8 (S, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S) och Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna
2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V) yrkande 1,
2019/20:2246 av Louise Meijer (M) yrkande 2,
2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17 och
2019/20:2823 av Roger Haddad (L).

Ställningstagande

Några bestämmelser som reglerar brottsoffers rätt till målsägandebitråde när ett barn under 15 år misstänks för brott finns inte. Vi delar i denna fråga motionärernas uppfattning att det är viktigt att brottsoffer även i dessa fall får tillgång till ett juridiskt biträde. Som framkommit ovan har regeringen emellertid nyligen gett en särskild utredare i uppdrag att utreda bl.a. en möjlighet att förordna ett juridiskt biträde för brottsoffer när ett barn under 15 år misstänks för brott. Detta arbete bör enligt vår mening inte föregripas. Mot denna bakgrund avstyrks de aktuella motionerna.

13. Rätten till offentlig försvarare, punkt 9 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 16.

Ställningstagande

Jag anser att alla barn som misstänks för allvarliga brott, både barn under 15 år och barn som fyllt 15 år, ska ha rätt till ett juridiskt biträde eller offentlig försvarare från första förhöret. Detta bör ges regeringen tillkänna.

14. Ungdomsdomstolar, punkt 10 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S) och Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2928 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 16 och

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Utskottet har vid flera tidigare tillfällen avstyrkt motionsyrkanden om att införa särskilda ungdomsdomstolar, bl.a. med hänvisning till de särskilda bestämmelser som finns om att brottmål i tingsrätt och hovrätt som gäller en person som inte fyllt 21 år ska handläggas av en domare och nämndemän som är särskilt utsedda för detta. Utskottet har i detta sammanhang också konstaterat att domstolarna på olika sätt har anpassat sin handläggning av ungdomsmål. Vissa tingsrätter har särskilt specialiserad personal och särskilda enheter som arbetar med ungdomsmål, andra har fastlagda huvudförhandlingsdagar för sådana mål. Vi vidhåller den uppfattning som utskottet tidigare gett uttryck för och anser inte att det finns anledning för riksdagen att

göra något sådant tillkännagivande om att införa särskilda ungdomsdomstolar som motionärerna efterfrågar.

15. Sänkt straffmyndighetsålder, punkt 11 (M, SD)

av Johan Forssell (M), Magdalena Schröder (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 1,
2019/20:2398 av Erik Ottoson (M) yrkande 1,
2019/20:2894 av Borianan Åberg (M) och
2019/20:3096 av Noria Manouchi (M).

Ställningstagande

Under senare år har antalet ungdomar som ännu inte är straffmyndiga men som är inblandade i mer eller mindre grov brottslighet ökat oroväckande. Kriminella gäng utnyttjar också personer som är under 15 år för att sälja narkotika, gömma illegala vapen och för annan brottslighet, väl medvetna om att dessa personer inte är straffmyndiga. Det finns enligt vår mening därför nu anledning att utreda en sänkt straffmyndighetsålder. Utöver att en sänkt straffmyndighetsålder medför ett tydligare ansvarsutkrävande av yngre lagöverträdare medför det även större möjligheter för samhället att ingripa tidigt och förebygga framtida brottslighet.

16. Döma unga lagöverträdare som vuxna i vissa fall, punkt 12 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 3.

Ställningstagande

Att begå hänsynslösa, utdragna och sadistiska brott kan inte ursäktas med personens ålder. Är någon kapabel att begå fruktansvärda brott är personen även kapabel att ta konsekvenserna av sitt handlande. Därför bör det vid grova vålds- eller sexualbrott, speciellt de av hänsynslös karaktär, som utförts av personer under 18 år men över 15 år prövas om gärningsmannen ska dömas som vuxen. Döms gärningsmannen som vuxen ska straffskalan tillämpas fullt ut utan straffrabatt.

17. Straffrabatten för unga lagöverträdare mellan 18 och 21 år, punkt 14 (M, SD, KD)

av Ingemar Kihlström (KD), Johan Forssell (M), Magdalena Schröder (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD) och Mattias Ingesson (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 2.1,

2019/20:787 av Robert Stenkvist (SD),

2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 4 och

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 och

bifaller delvis motionerna

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 14 och

2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 21.

Ställningstagande

Vi anser att den som är vuxen och begår ett brott också ska behandlas som vuxen av rättsväsendet. Den generella straffrabatten för gruppen unga vuxna mellan 18 och 21 år bör därför helt tas bort. Som framkommit ovan har riksdagen tidigare tillkännagett för regeringen att se över straffrabatten för denna grupp. Trots att det är över två år sedan riksdagen uppmanade regeringen att agera och trots att Ungdomsreduktionsutredningen i december 2018 presenterade sitt förslag Slopap straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85), har regeringen ännu inte presenterat något förslag till riksdagen. Regeringen bör därför skyndsamt återkomma till riksdagen med ett förslag om att avskaffa den generella straffrabatten för unga vuxna mellan 18 och 21 år.

18. Straffrabatten för unga lagöverträdare mellan 18 och 21 år, punkt 14 (V)

av Linda Westerlund Snecker (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 2.1,

2019/20:787 av Robert Stenkvist (SD),

2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 4,

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 14,

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 1 och

2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 21.

Ställningstagande

Jag anser att skälen för den nuvarande straffrättsliga särregleringen för personer under 21 år ska kvarstå, bl.a. med anledning av ungdomars ännu inte fullt utvecklade ansvarsförmåga och större psykologiska känslighet för bestraffning. När det gäller mognadsprocessen hos unga människor har forskning visat att de inte fullt ut är kapabla att bedöma konsekvenserna av sitt handlande. Det ska även framhållas att det finns en uppenbar risk att man förstärker den unges kriminella identitet genom att döma honom eller henne till vuxenpåföljder och dessutom låta denne avtjäna straff tillsammans med äldre och mer erfarna dömda. Detta kan leda till en ökad risk för att den unge återfaller i brott efter avtjänad anstaltsplacering och för att han eller hon exponeras för våldsbejakande extremism inne på anstalten.

Mot denna bakgrund finns det enligt min uppfattning inte anledning för riksdagen att göra några sådana tillkännagivanden som motionärerna efterfrågar.

19. Organisatoriskt ansvar för unga lagöverträdare, punkt 16 (S, V, L, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Johan Pehrson (L) och Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:2828 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 44,

2019/20:2928 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M) yrkande 14,

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 2 och

2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 17.

Ställningstagande

Som framgår ovan riktade riksdagen på förslag av utskottet så sent som våren 2019 ett tillkännagivande till regeringen om att en särskild enhet inom Kriminalvården ska ta över ansvaret för unga som begått grova brott. Det pågår vidare ett arbete med förslaget om ungdomspåföljden ungdomsövervakning där bl.a. Kriminalvårdens verkställighetsansvar behandlas. Med hänvisning till detta anser vi att det inte finns skäl för riksdagen att åter göra ett tillkännagivande till regeringen i frågan.

20. Nya ungdomspåföljder, punkt 17 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S) och Rasmus Ling (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 6,

2019/20:2729 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 5 och

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkandena 12 och 13.

Ställningstagande

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om fler och nya påföljder för unga lagöverträdare, och riksdagen har även riktat tillkännagivanden om

detta till regeringen. Som framgår ovan så bereds också ett förslag om nya ungdomspåföljder inom Regeringskansliet. Mot denna bakgrund finns det enligt vår mening inte anledning för riksdagen att i nuläget ta några sådana initiativ som efterfrågas av motionärerna. De aktuella motionerna bör därför avstyrkas.

21. Effektivare tillämpning av påföljder, punkt 18 (M, SD)

av Johan Forssell (M), Magdalena Schröder (M), Adam Martinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 3.

Ställningstagande

Ungdomar som återfaller i grov brottslighet eller på annat sätt ger uttryck för ett hänsynslöst beteende måste kunna hållas borta från gatorna under den tid de bedöms som samhällsfarliga – både för sin egen och för andras skull. Det innebär inte att målet med samhällets ingripande inte förblir rehabilitering eller att de inte ska kunna få stöd. Men när det gäller de ungdomar som begått grova brott – och särskilt de som återfallit i grov kriminalitet – bör även den samhällsfara som ungdomen faktiskt utgör beaktas i större utsträckning än vad den gör i dag.

Givetvis ska även dessa ungdomar få stöd och hjälp, men myndigheternas insatser bör i högre grad syfta till att ungdomen faktiskt förhindras från att begå nya brott. Konkret handlar det om ett större fokus på inlåsning, övervakning och kontroll. Vi bedömer att de lagliga förutsättningarna i huvudsak redan finns, men att en effektivare tillämpning behövs.

Regeringen bör snarast vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

Särskilda yttranden

Motioner som bereds förenklad, punkt 20 (KD)

Ingemar Kihlström (KD) och Mattias Ingeson (KD) anför:

Utskottet har efter förenklad motionsberedning avstyrkt motionsförslag som finns i bilaga 2. När det gäller dessa förslag hänvisar vi till de senaste ställningstaganden som gjorts av företrädare för vårt parti i motsvarande frågor i betänkande 2018/19:JuU15. Vi vidhåller de synpunkter som förts fram men avstår från att på nytt ge uttryck för dem i detta betänkande.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2019/20

2019/20:142 av Linda Westerlund Snecker m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksdagen bör återkomma med förslag i syfte att brottsoffer ska kunna få tillgång till motsvarande målsägandebiträde även i de fall där gärningspersonen är under 15 år, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2019/20:543 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt straffmyndighetsålder och tillkännager detta för regeringen.
- 2.1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om borttagen straffrabatt och tillkännager detta för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser straffrabatten för den som är över 18 år.

- 2.2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om borttagen straffrabatt och tillkännager detta för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser straffrabatten för den som är under 18 år.

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjlighet att döma unga lagöverträdare som vuxna och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler drogtester av barn under 15 år och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fler brott som begåtts av personer under 15 år ska utredas och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler påföljder för unga lagöverträdare och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:787 av Robert Stenkvist (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en reform av systemet för straff- och påföljdsutvärdering för unga lagöverträdare och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1113 av Leila Ali-Elmi (MP):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förstärka stödet till unga som vill lämna destruktiva grupper och sammanhang, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2019/20:1433 av ClasGöran Carlsson och Monica Haider (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att mål bör hanteras på ett rättssäkert sätt även då en misstänkt gärningsman inte kan tilldömas straff och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:1999 av Ann-Charlotte Hammar Johnsson och Elisabeth Björnsdotter Rahm (båda M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om problematiken kring icke anmälda brott och att stoppa ungas kriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polisarbete för att stoppa gängkriminalitet och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2147 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta initiativ till att inrätta lokala sociala insatsgrupper i syfte att minska skjutningar, dödligt våld och gängkriminalitet och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2246 av Louise Meijer (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över reglerna för tvångsmedel och unga lagöverträdare i syfte att åklagare ska kunna använda sig av fler tvångsmedel än i dag, såsom avspärning av det brottsmisstänkta barnets bostad, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra reglerna gällande rätten till målsägandebiträde vid en utredning enligt 31 § LUL och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2398 av Erik Ottoson (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över åldern för när unga ska kunna dömas för brott och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att ställa krav på föräldrar till unga som begått brott att delta och bistå myndigheterna i åtgärder kring deras barn med anledning av deras brottslighet och tillkännager detta för regeringen.

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förena kraven på föräldrar till unga som begår brott med sanktionsmöjligheter mot de föräldrar som inte uppfyller sina skyldigheter i detta avseende och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2478 av Margareta Cederfelt (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga ytterligare förebyggande arbete mot organiserad brottslighet och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2728 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om slopad straffrabatt för unga och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om underlättade sekretessregler och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2729 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lämpliga påföljder för unga och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2793 av Johan Pehrson m.fl. (L):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sociala insatsgrupper och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att brott som begås av icke straffmyndiga som huvudregel ska utredas och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om påföljden ungdomsövervakning och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om övriga nya påföljder för unga och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om straffrabatten för ungdomar i åldern 18–21 år som återfaller i brott och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att slopa preskriptionstiden för mord även då gärningsmannen är 18–21 år och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rätten till juridiskt biträde eller offentlig försvarare för barn som misstänks för allvarliga brott och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rätten till ombud för brottsoffret där den misstänkta förövaren är under 15 år och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2805 av Allan Widman (L):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skyldighet för vårdnadshavare att närvara vid huvudförhandling där en omyndig står åtalad, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skyldighet för vårdnadshavare att närvara då åklagare utfärdar strafföreläggande mot en omyndig, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2019/20:2823 av Roger Haddad (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stöd till brottsoffer och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2828 av Ulf Kristersson m.fl. (M):

44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en ny enhet för unga lagöverträdare inom Kriminalvården och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om alternativ till omhändertagande såsom fotboja och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2894 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att sänka straffmyndighetsåldern och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:2928 av Camilla Waltersson Grönvall m.fl. (M):

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en ny enhet hos Kriminalvården som övertar ansvaret för unga som begått våldsbrott och andra grova brott, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta särskilda ungdomsdomstolar för snabbare och säkrare hantering av åtal mot unga lagöverträdare och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att polis och socialtjänst har möjlighet att dela nödvändig information om unga lagöverträdare för att förhindra ungdomsbrottslighet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2019/20:3062 av Johan Forssell m.fl. (M):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge en utredare i uppdrag att lämna förslag om lämpliga brottsförebyggande åtgärder och straffens innehåll anpassade för unga kriminella och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3065 av Johan Forssell m.fl. (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt måste återkomma med ett lagförslag om att slopa straffrabatten för unga vuxna i åldern 18–21 år och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en ny enhet hos Kriminalvården för unga mellan 15 och 18 år som gjort sig skyldiga till grova brott, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att åtgärder som sätts in mot unga som begår grova brott i större utsträckning ska bygga på övervakning och kontroll och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta särskilda ungdomsdomstolar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler och effektivare sociala insatsgrupper och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa att polis och socialtjänst har möjlighet att dela nödvändig information om unga lagöverträdare för att förhindra ungdomsbrottslighet och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3096 av Noria Manouchi (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda sänkt straffbarhetsålder och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3191 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om polisens kontakt med skolan och tillkännager detta för regeringen.

2019/20:3248 av Johan Hedin m.fl. (C):

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om snabbare reaktioner på unga lagöverträdares brottslighet och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Kriminalvårdens arbete och ansvar för att förebygga återfall i brott bl.a. hos unga brottslingar och tillkännager detta för regeringen.
21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt förändra reglerna kring straffrabatt för unga återfallsförbrytare och unga grova brottslingar och tillkännager detta för regeringen.

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt följa upp frågan om bevistalan och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet

Motion	Motionärer	Yrkanden
20. Motioner som bereds förenklat		
2019/20:2805	Allan Widman (L)	1 och 2
2019/20:3191	Andreas Carlson m.fl. (KD)	12